

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING

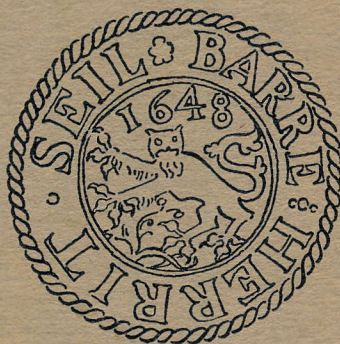
8.

GAMLA GÅRDAR OCH HUS
I BARA HÄRAD

II

AV

INGEMAR INGERS och ALBERT NILSSON

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENINGIS FÖRLAG

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING

8.

GAMLA GÅRDAR OCH HUS I BARA HÄRAD

II

AV

INGEMAR INGERS och ALBERT NILSSON

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENING S FÖRLAG

*Aktiebolaget
Skånska Centraltryckeriet
Lund 1930*

F Ö R O R D

Föreliggande lilla arbete är avsett att giva en bild av byggnadsskicket i Bara härad, sådant det nu ter sig i sina äldsta former.

Arbetet är grundat på fältarbete, till största delen bekostat av Hyltén-Cavallius-Stiftelsen för svensk folkminnesforskning och utfört under sommaren 1930 av undertecknade. Detta arbete ingår som ett led i de undersökningar av den äldre allmogebebyggelsen i Skåne, som för några år sedan påbörjades av Stiftelsen.

Bara härads hembygdsförening har för utgivandet av »Gamla gårdar och hus i Bara härad» från Samfundet för hembygdsvård erhållit ett anslag på kr. 300: —, avsett att användas till fotograferingskostnader. Av detta anslag användes ungefär hälften till förra årets publikation, »Gamla gårdar och hus i Bara härad I». Resten har använts som bidrag till fotograferingskostnaderna för det arbete, som härmed framlägges. Övriga kostnader för fältarbetet ha, som ovan påpekats, bekostats av Hyltén-Cavallius-Stiftelsen vid Lunds universitet.

Det har visat sig lämpligt att indela arbetet i en allmän del och en speciell del, innehållande uppmättningsritningar och beskrivningar av vissa typiska gårdar och hus. Vid utarbetandet av texten har så stor hänsyn som möjligt tagits till den förra året

utkomna boken Gamla gårdar och hus i Bara härad I, och där det varit möjligt, ha hänvisningar till detta bildmaterial gjorts. Hänvisningarna betecknas I: 1, I: 2, o. s. v.

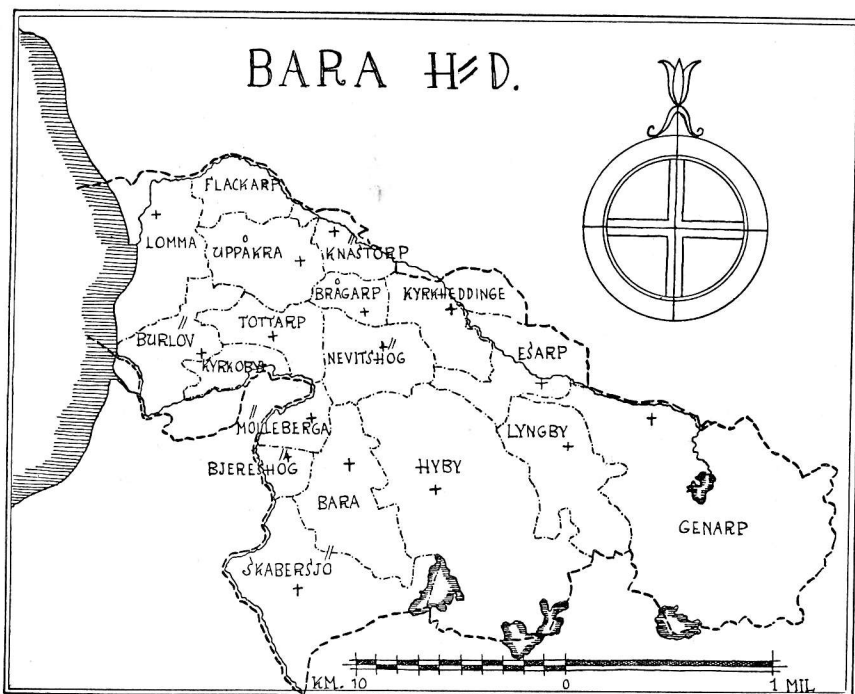
Av praktiska skäl har arbetet begränsats till att omfatta endast rena allmogebyggnader. Dock ha utgivarna ansett det vara befogat att införa en beskrivning över Bara prästgård, då den tillhör en byggnadstyp, som står mycket nära allmogens byggnads-sätt. Däremot har ingen hänsyn kunnat tagas till den i flera fall egenartade bebyggelse, som förefinnes i herregårdarnas omgivningar. Den är för övrigt delvis behandlad i den av K. A. Berlin och F. Hazelius utgivna serien »Skånska gårdar och hus».

Arbetet gör icke anspråk på att vara resultatet av en fullständig inventering av gårdsbeståndet i häradet. Någon sådan har ännu icke kunnat företagas, och en fullständig beskrivning över Bara härads allmogebebyggelse skulle fordra större utrymme än denna årsskrift kan medgiva.

Lund i september 1930.

INGEMAR INGERS   ALBERT NILSSON

FRÅN Sundet i nordväst sträcker sig Bara härad åt söder och sydost. Norra delen av häradet med socknarna Lomma, Burlöv, Uppåkra, Flackarp, Knästorpe, Tottarp, Kyrkoby, Nevitshög, Brågarpe, Kyrkheddinge och Esarp är slät och skoglös. Här härska helt Lundaslättens ganska raka linjer och vida utsikter. I söder ändrar sig landskapsbilden. Här möta stora lummiga skogar från Häckeberga, Torup och Skabersjö, och den norra delens plana yta blir redan i södra kanten av Kyrkoby, Nevitshög och Esarp mera kuperad och går över i en mjuk, ständigt skiftande böljegång. Och nere i sänkorna eller uppe på höjderna ligga byarna och gårdarna oftast inhöljda i grönt. Från den lilla kompakta bybilden reser sig här och där ett kyrktorn mot skyn. I norr finnes ingen annan skog än den å Alnarp, men parker och trädgårdar framme vid gårdarna bidra att skänka landskapet omväxling och skönhet. Spridda här och där på höjdsträckningarna stodo för stubbamöllorna tätt och gävo på sitt sätt en säregen prägel åt landskapsbilden. Ännu finnas några av dessa gamla möllor kvar. Många äro emellertid försvunna, och även de nyare och mera moderna »hollännarna» ha på de senaste åren blivit allt

Bild från norra Bara. I bakgrunden Uppåkra kyrka.

Foto Albert Nilsson.

färre. — Pilevallarna och pilalléerna försvinna mer och mer i Bara härad, men ännu finnas de dock sparsamt här och var. Där de helt försvunnit, har Bara härad förlorat mycket av sin yttre skönhet. Det bör dock nämnas med erkännande, att den största mönsteregendomen i häradet, nämligen Alnarps lantbruksinstitut, över allt har bibehållit sina pilevallar. — I söder skjuta Björkesåkrasjön och Fjällfotasjön delvis in i häradet, och söderifrån komma även Höje å och Sege å, och bildande en sväng mot sundet i nordväst utgöra de på stora sträckor häradets gränser. Södra Bara, som därtill har Häckebergasjön och Yddingesjön som s. a. s. häradets egna sjöar, är känt för att vara en av de vackraste platserna i Skåne. Här mötas stora bokskogar med täcka insjöar och slättens mjuka böljegang och giver en landskapsbild av idyll och storslagenhet på en gång.

Sådan är den yttre ramen för bebyggelsen i Bara härad. Byarna i Bara härad liksom överallt i vårt land fingo sin första stora omändring genom

Utsikt från »Galtasölan» åt söder mot Torups skog.

Foto Albert Nilsson.

enskiftet. Och enskiftets splittring av byformerna fortsattes, fast på annat sätt, i våra dagar i allt raskare takt.

Före enskiftetiden i början av 1800-talet var bebyggelsen i Bara härad mestadels samlad i hela byar. Men av gammalt funnos redan vid denna tid en mängd enstaka gårdar och torp i skogstrakterna i södra delen av häradet — i socknarna Skabersjö, Bara, Hyby och Genarp och lydande under de därstädes belägna herregårdarna: Skabersjö, Torup och Häckebärga, och just i dessa socknar och å de nämnda godsens påträffas ännu de ålderdomligaste byggnadsformerna i häradet. Men den mesta bebyggelsen har varit samlad i byar, till dess enskiftet, som i Bara härad huvudsakligen genomfördes under tiden 1810—20, åstadkom en ändring i de urgamla förhållandena. Före enskiftetiden lågo alla de till en by hörande gårdarna samlade på en plats, i det s. k. »byhimmed». Gårdarna lågo i en eller två rader utmed »gadan», stundom mera oordnade beroende på terrängens beskaffenhet. Ännu finnas några byar kvar, som kunna giva en svag föreställning om de gamla byanläggningarna, sådana de voro

Utsikt från »Galtasölan» åt väster mot Torup och Bara.

Foto Albert Nilsson.

beskaffade, innan gårdarna begynte flyttas ut. Men även där flera gårdar fortfarande ligga samlade, såsom i Stora Mölleberga, ligga de ingenstädes så tätt som de kunde ligga i vissa byar innan den med enskiftet förenade utflyttningen ägde rum. I Vinstorp omtalades att »di konne gå långs ad ryddningen ifrå den ena stuelängan å ti den andra», och från Lilla Uppåkra meddelas att »gårana lå så tätt, så drängana konne stå å dra knog vär i sin lo-lämm». I Burlöv har n:r 5 fordom haft sin plats »framme i byen» mellan n:r 3 och n:r 4, och här lågo gårdarna tydligtvis vägg i vägg. — I Lackalänge by i Torna härad ser man ännu ett bevis på hur nära två gårdar kunde ligga intill varandra, under det att man i Bara härad numera inte finner något motstycke därtill.

Sedan enskiftet blivit genomfört, skulle varje åbo ha sina byggnader liggande på ägorna eller »planen», och därav följde med nödvändighet, att ett flertal gårdar måste flyttas ut från sina gamla tomter i byhemmen. Men utflyttningen företogs av de flesta med stor motvilja. Dels betänkte man sig inför de kostnader, som voro förenade därmed, och dels fruktade

Från Kyrkoby åt öster. I bakgrunden Särslövs kyrka.

Foto Albert Nilsson.

man för den känsla av ensamhet och otrygghet, som skulle bli en följd av utflyttningen ur byalaget. Sedan gården blivit uppbyggd ute på vången eller fäladsmarken, skulle man få långt avstånd till närmaste granne. Folktraditionen har bevarat flera episoder från denna upprörda tid. Således skall en man i Åkarp ha gått och hängt sig, sedan han blivit ålagd utflyttning. För att inte för många åboar skulle dömas till utflyttning gjorde man de största möjliga ansträngningar för att gårdarna skulle få kvarstå. I flera byar blevo också de flesta gårdarna kvarstående, och vid den nya fördelningen av ägorna eller planerna gjordes dessa ibland triangelformiga, så att de med en spets gingo fram till gårdsplatserna i byn. Detta framgår tydligt vid en blick på ägokartorna över sådana byar, där ett flertal gårdar blevo liggande på sina gamla platser, såsom Stora Mölleberga och Gullåkra. När utflyttning var nödvändig, avgjordes vanligtvis saken således, att de åboar, som hade de bästa byggnaderna, fingo kvarbo. Så fingo även de, som hade stor plantering vid sina gårdar, men detta var ett sällsynt fall. Den största och vackraste trädgården hos någon

Från vägen mellan Bara och Klågerup.

Foto Albert Nilsson.

bonde i Bara härad vid denna tid fanns hos Jöns Håkansson i Djurslöv. Hans gård och två andra fingo ligga kvar, men alla de övriga flyttades ut. Den omtalade trädgården, som nu vårdas av Jöns Håkanssons efterkommande, intager alltså en rangplats ibland Bara härads trädgårdar.

Men också i de byar, där de flesta gårdarna dömdes till utflyttning, lämnades dock en kärna kvar, så att det gamla byhemmet fortfarande bestod av 3 å 4 gårdar. Mindre hus, s. k. gadehus, fingo fortfarande ligga på sina gamla tomter, och när längre fram i tiden skolor och fattighus uppfördes, blevo de vanligtvis förlagda inom byarna. Efter enskiftetiden kommo uttrycken »bo i byen» och »bo po udbrydninjen» i bruk, liksom byfolket delades i »byare» och »udbrydare ». De gamla byhemmen i häradet berördes mycket olika av den utflyttning av gårdar, som blev en följd av enskiftet. I Stora Mölleberga och i Vismarlöv kvarligga ännu 6 gårdar, och Gullåkra, Kabbarp, Stora Uppåkra och Åkarp ha vardera 5 (å den sistnämnda orten äro i senare tid 2 av dessa jordbruk nedlagda). I Alberta, Bjereshög, Burlöv, Holmeja, Lilla Mölleberga och Tottap ligga

Gård med park. Kabbarp n:r 11, Tottarps s:n.

Foto G. Beijer.

ännu 4 gårdar samlade å sin forna plats, och i Karstorp, Knästorp, Kyrkoby, Tirup och Tågarp finnas 3, men mer eller mindre förändrade eller helt nybyggda. Till de bäst bevarade gamla byhemmen hör Stora Mölleberga med 6 gårdar, belägna å båda sidor om den åldriga kyrkan. Två av gårdarna äro dock nybyggda efter en eldsvåda 1912. Vidare kunna räknas hit Sönnarp, Holmeja, Vismarlöv och Alberta. Ännu i början av 1900-talet voro byarna Burlöv och Kabbarp mycket väl bibehållna i sitt forna skick, men samtliga gårdarna därstädes ha sedan dess undergått stora förändringar.

Till de byar, som blevo mest splittrade i enskiftetiden höra Arlöv, Flackarp, Kornheddinge, Mossheddinge, Sunnanå, Svinarp, Vinninge och Örup, där blott 1 å 2 gårdar kvarstå där byhemmet en gång varit beläget, och i flera av dessa byar kan numera ingen, som icke är känd med förhållandena, med säkerhet angiva, var gårdarna en gång legat samlade.

I en 300-årig handskrift, som förvaras i danska riksarkivet i Köpenham, den s. k. Provsternes Beskrivelse over Skåne, kan man hämta upp-

lysning om antalet gårdar och hus i Bara härads byar vid början av 1600-talet. Till jämförelse med ovanstående uppgifter om förhållandena i våra dagar meddelas därför i utdrag några sockenbeskrivningar i den omtalade handskriften.

Burlöf sogn. Burlöf 6 g. 2 h. Sönden-å 7 $\frac{1}{2}$ g. Arlöv 8 $\frac{3}{2}$ g. 2 h. Tågerup 10 g. 2 h. Ågerup 14 $\frac{1}{2}$ g. 1 h. Nordenå 1 $\frac{1}{2}$ g. Seje vandmölle.

Gjoderslöv Sogn. Gjörslöv 6 $\frac{1}{2}$ g. 1 h. Gjoderslöv Norden-å 9 $\frac{1}{2}$ g. 2 h. Gjoderslöv mölle.

Store Opager sogn. Lille Opager 7 $\frac{1}{2}$ g. Store Opager 11 g. Hierup 7 $\frac{1}{2}$ g.

Flackerop-sogn. Annex til forrige. Werpinge Hovgård med en Ladegård og en mölle. Flackerop 3 G. og 7 öde fæster.

Knestorp sogn. Knestorp 5 g. deraf en öde. Wersom 4 G. Höjebro-mölle.

Thotterup-sogn. Annex til Knestorp. Thotterup 4 G. Kabberup 10 G. Diursløf 10 G.

Brogerup sogn. Brogerup 5 G. Guldager 5 G.

Neffvitzhöje sogn. Neffvitzhöje 12 g. Torebjerg 6 g. Greffvie 5 $\frac{1}{2}$ g. Stanstorp 5 g. og 3 öde gårde. Övensvalle 3 g.

Heddinge sogn. Moesheddinge 3 g. Mellemste Heddinge 8 g. Trølstorp 2 bol. Kirkeheddinge 10 $\frac{1}{2}$ g. Valdbye 12 g. Hemmingstorp 4 g.

Det var emellertid icke blott enskiftet, som åstadkom en genomgripande förändring i bebyggelseförhållandena. Flera andra omständigheter ha här spelat sin roll. Således finnas fall, då gårdar långt efter enskiftetiden blivit utbrutna ur byalagen. På 1880-talet blevo i Hjärup 3 gårdar nybyggda å annat ställe efter en eldsvåda, och så har även förekommit annorstädes. En förändring i bruksförhållandena har även medfört förändringar i bebyggelsens beskaffenhet. Hela byar eller delar därav ha blivit sammanslagna till större egendomar. Torreberga by, som lydde under Klågerup, hade fordom 6 gårdar, som i mitten av 1800-talet sammanslogos till en egendom. Större delen av ägorna till byarna Bara, Tejarp, Värby, Västraby och Yddinge brukas nu under större egendomar, antingen nybildade sådana eller någon närbelägen herregård. Värby ägor brukas till större delen under Torups huvudgård och Spångholmens gård. Värby har fordom haft 30 gårdar. Ännu kvarstår ett flertal gamla boningshus, som tillhört de nedlagda hemmansbruken. Ehuru bebyggelsen blivit betydligt reducerad, giver Värby fortfarande ett ålderdomligt intryck. Därtill bidrager också frånvaron av moderna byggnader. — På Alnarps strandmark i Lomma socken låg fordom en by, benämnd Strandhusen, som bestod av 16 torp med särskilda namn, som gjorde dagsverke till Alnarps kungsgård. Sedan lantbruksinstitutet inrättats å Alnarp 1862, undergick Strandhusen en genomgripande förändring, i det de gamla torpen sammanslogos till 5 arrendegårdar under Alnarp. Såsom rester av de forna torpen kvarstå ännu några boningshus å strandmarken. Detsamma är förhållandet å de stora godsens, särskilt Hækkeberga, där mindre torpställen blivit nedlagda

Stridsmølla, Hyby s:n.
Foto G. Beijer.

i senare tid och jorden lagd under huvudgården eller under större arrendegårdar — stundom för att utläggas till skogsmark.

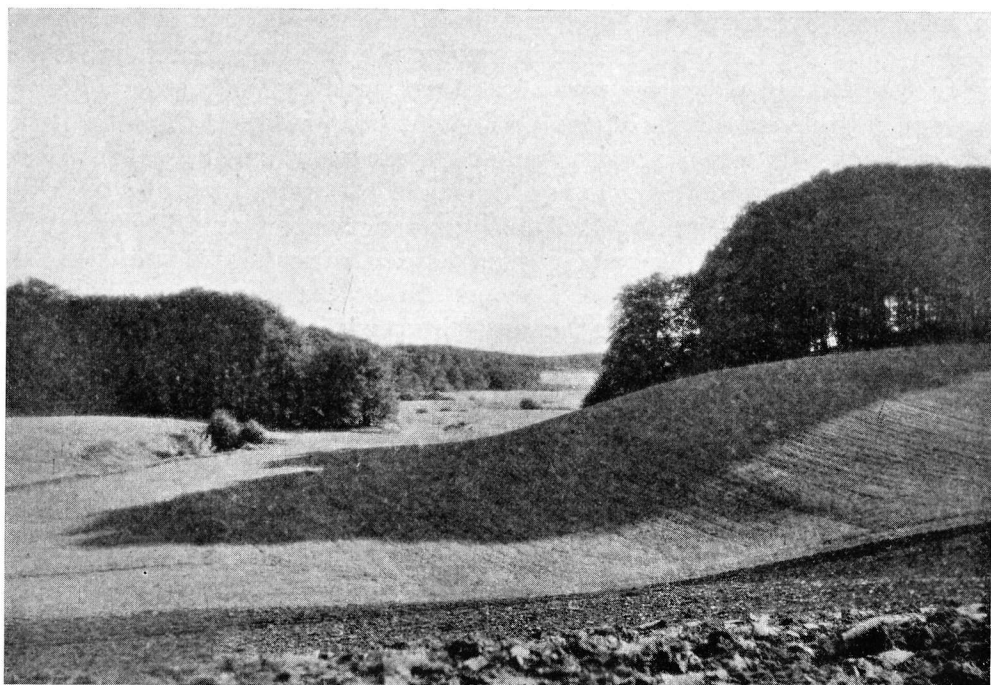
Nästan överallt blevo prästgårdarna liggande kvar i kyrkobyarna, väl mest av den orsaken, att prästerna önskade bo i närheten av kyrkorna, men också därför att prästgårdarna voro mera välbyggda än de övriga gårdarna. Endast en prästgård blev utflyttad, nämligen den i Bjereshög. Platsen där den fordom låg framme i Bjereshögs by kallas »Gårsplassen». Av de övriga, som fingo kvarstå, finnes för närvarande blott en helt och hållet hållet bevarad i sitt forna skick, nämligen Bara. (Se vidare under beskrivningen av Bara prästgård).

Utsikt från Galgabacken mot Ängagården och höjderna vid Bara.

Foto Albert Nilsson.

Inom hela Bara härad råder den gårdsform, som man blivit van att kalla den dansk-skånska. Den finnes ju för övrigt sedan gammalt i hela Skåne och Halland. Ett karakteristiskt drag för denna gårdstyp är den starka strävan efter koncentration, som man finner i planläggningen av de olika längorna. Just härigenom är den redan till det yttre starkt skild från övriga svenska gårdsformer, där en betydligt lösare gruppering förefinnes. Man kan urskilja fyrlängad, trelängad, tvålängad och enlängad gård. Det gemensamma för dem alla i ursprungligt skick är, att gårdens olika utrymmen äro så intimt förenade som möjligt. Människorna ha av ålder i den dansk-skånska gården bott vägg i vägg med husdjuren. De olika faktorer, som bidragit till denna koncentration, äro nog många och svåråtkomliga. Den dansk-skånska gårdens historiska utveckling är ännu delvis höljd i dunkel, och mycket av vad som framlagts till lösning av detta problem är endast gissningar. Det har gissats på konstruktiva samband med det sachsiska huset, något som emellertid vid en närmare granskning visar sig som en orimlighet. Man har också förmodat, att den dansk-

Björkesåkrasjön med omgivning. Utsikt från Gissholmen åt söder.

Foto Albert Nilsson.

skånska gården varit en regelrätt utveckling ur det nordiska timmerhuset, vilket säkerligen är lika orimligt. Det riktiga torde väl vara, att denna gårdsform till sin konstruktion och planläggning är lika ursprunglig som någon annan. Att århundrade efter århundrade följa dess historiska utveckling är med nuvarande material ogörligt.

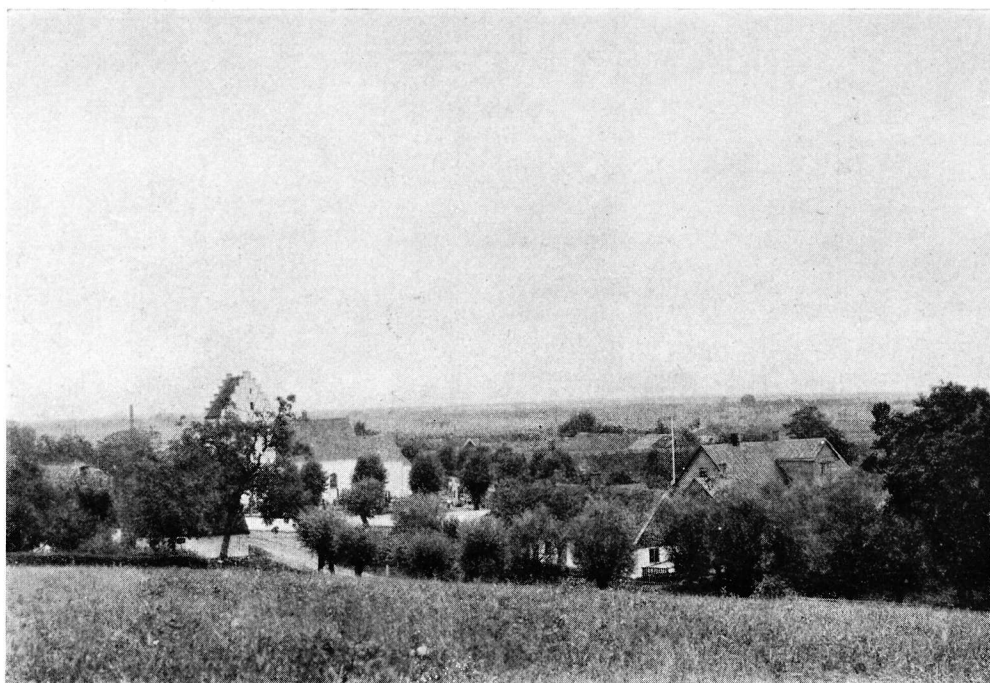
Det var en kompakt bild den gamla skånska byn visade med gårdarna liggande tätt intill varandra utmed bygatan och med gårdens enskilda längor sammanbyggda så tätt som möjligt. Det var en anordning, som erbjöd lugn och skydd i orostider. Sedan »gadeporten» stängts på kvällen, kunde ingen komma in på gården. Det var en praktisk gruppering för de dagliga göromålen. Över den stensatta gårdsplanen kunde man lätt komma i de olika längorna, och många gånger, åtminstone i mindre gårdstyper, behövde man inte gå ut i det fria. Från boningshuset kunde man genom en dörr komma ut i uthusen utan att behöva gå ut på gårdsplanen. Genom den sammanträngda gårdsplanen sparades även tomtutrymme. Det låg nära till hands att bruka så mycket som möjligt av den närliggande jor-

den, helst som byarna oftast hopat sig i de bördigaste delarna av landskapet.

Sedan gammalt ha nog fyrlängade, trelängade, tvålängade och enlängade gårdar funnits vid sidan av varandra, även om den fyrbyggda typen åtminstone i byhemmet varit den vanligaste. Att verkligen försöka leda i bevis vilken typ som är ursprungligast torde vara ganska svårt. Att en del primitiva drag glömt sig kvar i de enklare typerna har ofta påpekats och är en fullt riktig iakttagelse, men detta behöver inte nödvändigt betyda, att t. ex. den enlängade gården är den historiskt äldsta. De olika typerna representera i varje fall i senare tid endast gårdar med olika stor areal och i följd därav olika behov. I herregårdsområdet i söder finnas sedan gammalt flera ensamliggande gårdar och torp med en, två eller tre längor (I: 11). I norr, där gårdar med fyra längor förut varit de vanligaste, ha vid hemmansdelningar under 1800-talet flera mindre gårdar med tre längor eller därunder blivit uppbyggda. En annan sak är det, att gårdar som tidigare varit fyrbyggda genom nyare förändringar bestå av tre längor eller mindre. — Inom gårdarna ligga längorna oftast så, att boningslängan ligger i riktningen öster-väster, där icke inom bysamhället hänsyn till andra gårdar eller andra omständigheter tvingat fram en annan gruppering. Den fyrlängade, kringbyggda gården hade vanligen två portar, den ena ledande ut till bygatan (gadeporten) och den andra till den närmast gården liggande åkerjorden eller »tåuten» (tåutaporten). I gadeporten fanns det oftast en liten s. k. låga, som användes för gående, då inte hela den ena porthalvan behövde öppnas. Genom tåutaporten kom man med sädeslass och annat direkt ute från marken.

Om man med hänsyn till längornas planläggning inom gården vill följa den historiska utvecklingen i den mån detta låter sig göra, ser man genast, att en stark tendens till sprängning av gårdsgrupperingen varit förhärskande under hela 1800-talet. Den slutna planen med alla längor tätt sammanbyggda har alltmera övergivits. Först frigiordes boningslängan i förhållande till övriga längor, och splittringen har sedan fullföljts. Olika orsaker ha medverkat vid denna sprängning: brandfara, ökade hygieniska krav, behov av större gårdsutrymme och mindre behov av försvarsgruppering etc. Den första stora utlösningen för denna tendens till sprängning kom vid enskiftet, fast en hel del utflyttade gårdar uppfördes enligt gammal planläggning. Den dansk-skånska gårdens koncentrerade plan övergives allt mer och mer, och inom några årtionden torde högst få gårdar av denna typ stå att finna i Skåne. Omdaningen försiggår vanligtvis så, att äldre gårdar småningom byggas om, varvid den gamla planläggningen rubbas. Gamla kringbyggda gårdar ha också härjats av eldsvåda och sedan blivit återuppbyggda efter moderna principer. Ibland

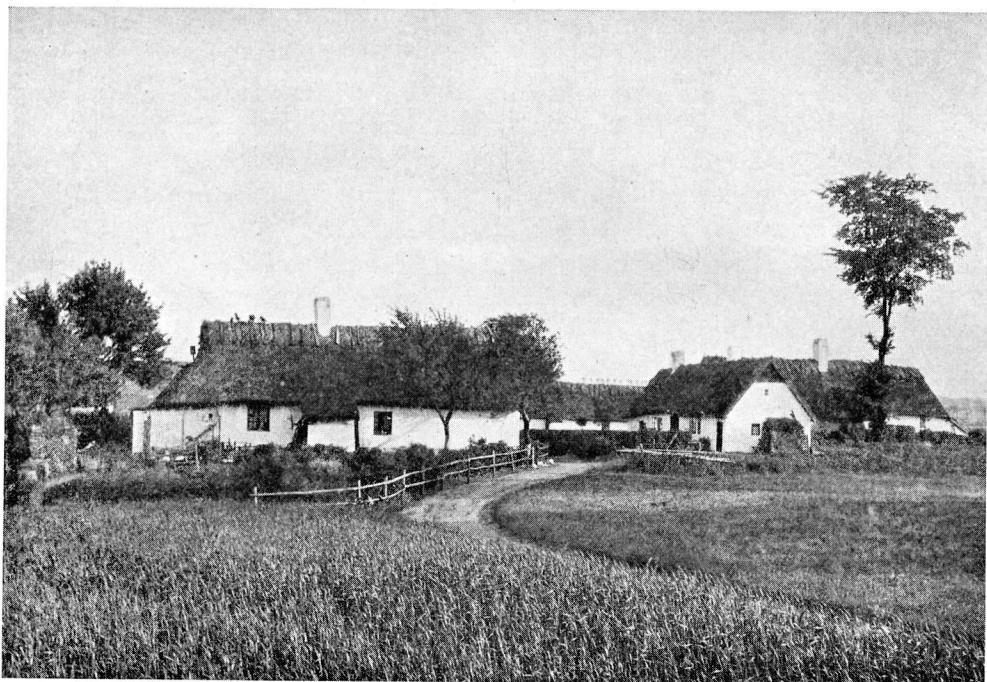

Från St. Mölleberga by.

Foto Albert Nilsson.

särskilt ålderdomliga gårdar, som i senare tid undergått detta öde, kunna nämnas Gamlegård i Åkarp, Kabbarp n:r 5, Arlöv n:r 5 och annexhemmanet Nevitshög n:r 13.

Konstruktionerna i Bara härads gårdar och hus äro i stort sett desamma som på den skånska slätten i övrigt. Korsvirket med lerklining är utan tvivel den äldsta väggkonstruktionen och synes ha anor ända från stenåldern. I skriftliga dokument omnämnes denna konstruktion tidigast i Skånelagen från andra hälften av 1100-talet. Att som tidigare av forskare försökts härleda korsvirkeskonstruktionen från nordligare traktens rena timmerkonstruktioner är naturligtvis alldeles obefogat. Denna konstruktion är i skogfattiga landskap lika ursprunglig som timmerkonstruktionen i de skogbärande och de båda konstruktionsprinciperna ha till sitt ursprung ingenting gemensamt. En blandningsform mellan rent korsvirke och timmerkonstruktion finner man i det i norra Skåne allmänt brukade skiftes-

Parti av Värby.

Foto G. Beijer.

verket eller bålavväggarna. Mellan renodlat skiftesverk och rent korsvirke finnas flera blandningsformer.

I den rent danska delen av den dansk-skånska gårdens utbredningsområde förekomma tre olika typer av hus i korsvirkeskonstruktion: rena korsvirkebyggnader, s. k. »Sulehuse» eller åshus och »Höjremshuse» eller utbyggehus. I Bara härad liksom i Skåne i övrigt förekommer endast ren korsvirkeskonstruktion. Hur denna konstruktion i sin ursprungliga form sett ut kan man med arkeologernas hjälp något så när fastställa. Det har varit jordgrävda stolpar av enklaste slag med en klyka överst för den tvärgående bjälken och utan löshult. Korsvirkeshus utan löshult ha byggts så sent som på 1800-talet i trakter med tämligen god tillgång på skog, såsom Gudmundtorps socken i Frosta härad. Fyllnaden mellan stolparna har i sin ursprungligaste form varit lera med inblandning av halm eller andra bindningsmedel fastsmetad på vertikala käppar eller på en flätning av tunna käppar och ris.

De äldsta väggkonstruktioner, som man nu finner i Bara härad, förete

Kronoslätt, Tottarps s:n. Från sydväst.

Foto G. Beijer.

vissa spår, som visa tillbaka på ännu primitivare byggnadssätt. Det förekommer väl knappast numera stolpar stående direkt i jorden. Däremot finner man ganska ofta korsvirkesväggar med stolparna ställda på en rad av stenar. Denna form är en tydlig utveckling från de jordgrävda stolparna. Det vanliga i nutida korsvirkesväggar är emellertid, att stolparna äro ställda på ett horisontalt liggande fotträ eller syll, och detta vilar oftast på en grund av stenar för att hindra, att fotträet ruttnar och väggen sjunker. Stolparna (även kallade stannarna) äro med tappar infogade i fotträet liksom de upptill äro intappade i läjden. Bjälkarna, som i ändarna äro smala, vila i en utskärning i stolpen och äro förreglade med en eller två träpluggar. Sådana utskjutande bjälkändar kallas »bjilkahod». Mellan läjd och syll finnas inlagda horisontala löshult, och ibland finnas dessutom i hörnen av huset och framförallt i gavlarna s. k. snestivor, gående från en stolpes bas till en annans översta del. Timran kan ibland visa prov på en avsiktlig mönstring i sin konstruktion. Vanligen användes till trävirket ek. Stundom äro löshulten även av fur, och i nyare enklare bygg-

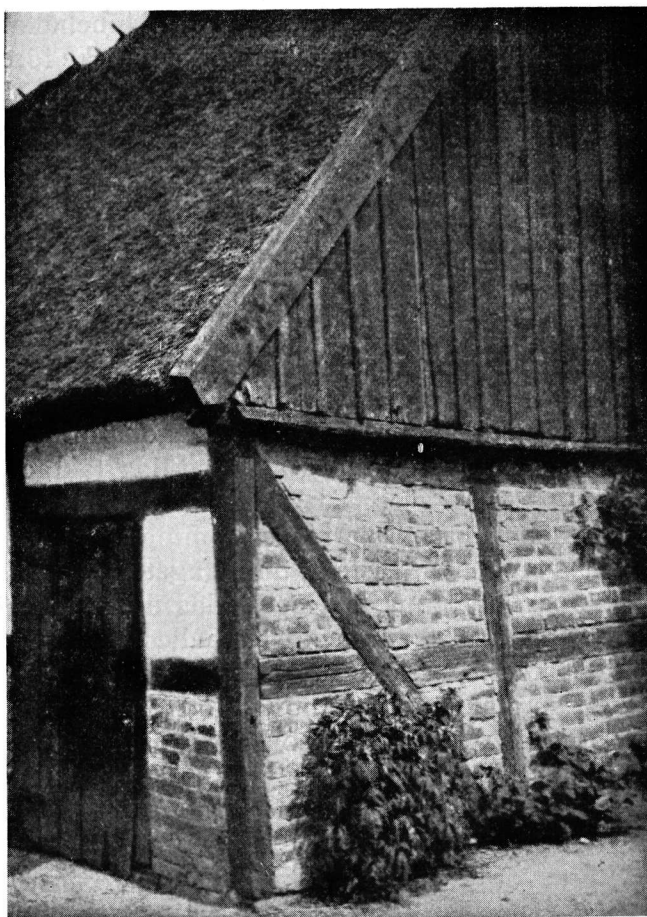

nader kan man även finna stolpar av fur. I läjden, i löshultet och i fotträet äro borrhade hål, och däri äro »stavvana» infällda. och på dessa är leran anbragt. »Stavvana» äro av pil eller hassel (hasle).

Lerkliningen tillgick således, att leran kördes fram till huset och blandades med vatten och löshalm (boss) till en s. k. lerälta. Halmen blandades i på så sätt, att en dräng eller gosse red på en häst fram och tillbaka i lerältan. När den blev tillräckligt mjuk, klintes den på »stavvana» med bara händerna. I kliningen deltog både drängar och pigor. Som ersättning för arbetet fick man gå på klinegille, när huset var färdigt.

I början av 1800-talet, ungefär samtidigt med enskiftet, kommo en del nya konstruktionssätt i bruk, som allt mera utträngde de gamla klineväggarna. Dessa nya konstruktioner kommo företrädesvis till användning i de utflyttade gårdarna, ehuruval även de till större delen fortfarande uppfördes med klineväggar. I mitten av århundradet var det mera sällan man uppförde nya hus i korsvirke med lerklining. Ännu så sent som omkring 1880 byggdes visserligen två nya klinehus på Lyngby slätter, men detta får betecknas som ett rent undantagsfall. Andra konstruktioner kommo i bruk huvudsakligen vid uppförandet av nya hus, men även i blandning med den gamla tekniken vid reparation av äldre hus. — Ett av Rutger Maclean i slutet av 1700-talet infört byggnadssätt var att gjuta lerväggar utan korsvirke. Sådana väggar kallades mackelerade väggar. Några gårdar byggdes i Bara härad på detta sätt. Bland dem må nämnas Helelund i Kyrkoby s:n och Kroneslätt i Tottarps s:n, båda från början av 1800-talet. Ett annat byggnadssätt, som vid denna tid kom i bruk, var att bygga av råsten. Råsten hade väl använts också tidigare men blott i mindre utsträckning — såsom fyllnad i korsvirke eller som ett inre lager i boningsrummens ytterväggar innanför korsvirket, ävensom till skorstenar och bakugnar. Nu byggdes hela hus av råsten med eller utan användning av korsvirke. Av byggnader helt och hållet uppförda av råsten utan korsvirke kunna nämnas boningslängorna å Tottarp n:r 3 (se nedan) och Hjälmagården i Djurslöv samt å en boningslänga å Åkarp n:r 5, byggd 1848. Av råsten var en nyligen nedriven boningslänga å Burlöv n:r 5, liksom det forna värdshuset Hvilan. Gården Stora Mölleberga n:r 4, beskriven i slutet av boken, är byggd i mitten av 1800-talet och till större delen av råsten. Till uthuslängor har under 1800-talet även använts gråsten, företrädesvis i de södra och östra delarna av häradet, där gråsten förekommer rikligare i jorden. Detta byggnadssätt förekommer sålunda å Bökesåkra n:r 2 i Lyngby s:n (I: 12 och 13).

Det byggnadsmaterial, som vid århundradets slut skulle bli det vanligaste, nämligen teglet, hade i äldre tid stundom varit i bruk till fyllnad

Klinevägg ersatt med tegel med bibehållande av korsvirket. Knästorp n:r 4. Hörn av loglänga, uppförd 1810.

Foto G. Beijer.

i korsvirke i bättre boningshus. En mycket gammal boningslänga å Vinstorp n:r 4 i Lomma s:n (I: 1 och 2) har till stor del tegel i korsvirket. Så är även förhållandet i boningslängan å Alberta n:r 5, Esarps s:n (I: 10). På 1840-talet kom teglet mera allmänt i bruk. 1846 byggdes ett boningshus av korsvirke och tegel å Åkarp n:r 1 och 1848 ett å Kabbarp n:r 11 (I: 6), men vid samma tid var det lika vanligt att bygga av tegel (eller råsten) utan korsvirke. Under senare hälften av 1800-talet och i början av 1900-talet har tegel ofta använts för att ersätta gamla klineväggar,

efterhand som de behövt repareras, antingen med bibehållande eller borttagande av korsvirket. Nybyggnader i korsvirke ha icke förekommit sedan omkring 1880, och de sista korsvirkeshusen, som byggdes, ha endast varit mindre uthus och alltid med fyllnad av tegel. I mitten av 1800-talet blev teglet vanligare än råstenen. En tid byggde man så, att ytterväggarna uppfördes av tegel men skiljeväggarna av den billigare råstenen. I norra delen av häradet köpte man tegel från det i mitten av 1800-talet anlagda Åkarps tegelbruk och det vid samma tid återupprättade Lomma gamla tegelbruk. Omkring 1860 var tegel i ytterväggar det vanligaste. Bland tegelbyggnader från denna tid kunna nämnas boningshus å Tottarp n:r 1, Kabbarp n:r 1 & 6 och Tågarp n:r 1 samt hela gården å St. Uppåkra n:r 6 (byggd 1863).

Såsom material för taktäckning användes så gott som uteslutande halm ännu omkring 1870. Halmtaken lades av särskilda taktäckare, som voro husmän och bedrevo denna sysselsättning såsom binäring. Halmen vilar på sparrar och läkten (läjte). Sparrarna sammanhållas av hanabjälkar (hanabjilka). Förut voro taken fästa å underlaget med vidjor (vigra eller vira) och täckekäppar, men numera fastbindas de med ståltråd. Å ryggingen (ryddninjen) ligger löshalm, som fasthålls av ryggaträ. — I senare hälften av 1800-talet kommo tak av spån och papp allt mera i bruk, och tegeltak, som av gammalt förekommo å slott och kyrkor, ha blivit allt vanligare i detta århundrade. Efter 1900 ha halmtak endast undantagsvis använts å nybyggnader. Nya halmtak läggas nu endast å gamla hus, som förut haft sådana tak, men lika vanligt är att de ersättas av andra taktäckningsmedel.

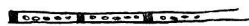
Så ter sig i korta drag byggnadsskicket ibland Bara härads allmoge ifrån äldsta kända förhållanden och fram till vår tid. »Nya tider kräva nya former» heter det i en inskrift å den stora loglängan å Torup, och detta uttryck har sin tillämpning icke minst i våra dagar, då landsbyggdets uråldriga, traditionsbundna byggnadssätt allt hastigare giver vika för nyare byggnadsformer, som bättre motsvara tidens krav.

GÅRDSBESKRIVNINGAR

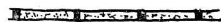
DE följande beskrivningarna med uppmättningsritningar och fotografier äro avsedda att visa prov på gamla gårds- och hustyper av olika storlekar. Det har i många fall varit svårt att avgöra vilka av häradets gamla gårdar, som bäst skulle kunna tjänstgöra som typer. När nu en viss gård blivit upptagen, hindrar detta naturligtvis icke, att en annan kanske kunde varit lika lämplig. Endast ett mycket begränsat antal har emellertid kunnat beredas plats. Då det varit avsikten att särskilt åskådliggöra de gamla konstruktionssätten, ha sådana gårdar utvalts, som minst varit utsatta för nyare förändringar. De å ritningarna utsatta benämningarna på de olika lokalerna inom gårdarna äro de, som äro brukliga i ortens dialekt. Det bör dock anmärkas, att sådana namn, som nu äro alldeles bortlagda, icke äro upptagna (såsom »mannese» i st. f. kostall). Andra namn äro också numera föråldrade, såsom »sters» (nu kök eller brygghus), »kammors» (kammare) och »sommarstua» (sal).

Vid planritningarnas utförande ha nedanstående allmänt vedertagna materialbeteckningar använts:

KORSVIRKE MED LERKLINING.

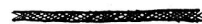
//   //   ^o
RASTEN

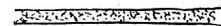
//   //   TEGEL.

//   //   ^o
HEL TEGELVAGG.

//   //   ^o
RASTENSVAGG

//   //   ^o
GRÄSTENSVAGG

Inkörseln till gårdsplanen och östra längan.

Foto G. Beijer.

BARA PRÄSTGÅRD

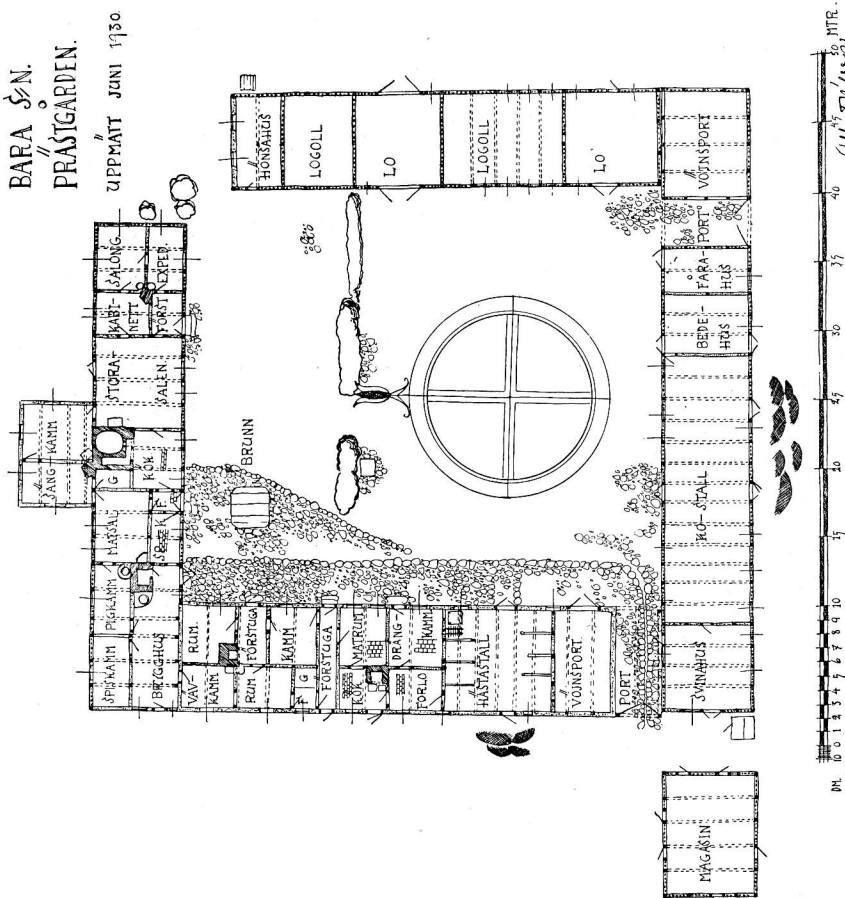
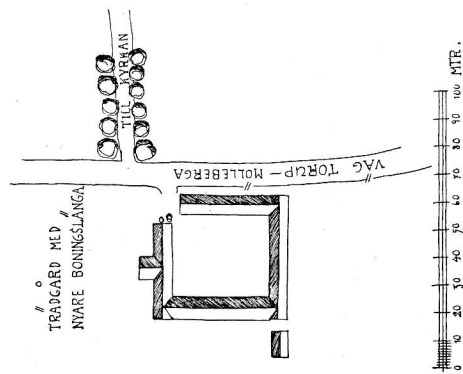
BARA SOCKEN

Bara prästgård är en av de bäst bibehållna gamla prästgårdarna i hela Skåne, och i Bara härad är den numera den enda, som ännu kvarstår i sin helhet. Av de övriga återstå för närvarande endast boningshusen till prästgårdarna i Burlöv, Kyrkoby och Kyrkheddinge.

Prästgården ligger i den forna, numera så starkt splittrade Bara by, väster om kyrkan och intill allmänna vägen mellan Mölleberga och Bara. Gården är kringbyggd men har en öppen inkörsel i vinkeln mellan den norra och östra längan. Längorna äro mycket långa; således har stalllängan en längd av över 44 meter. Den norra längan är boningslänga, den östra (utmed vägen) är loglänga och den södra kostall m. m. Den västra längan innehåller vagnsport, häststall och arrendatorsbostad. Utanför gårdens sydvästra hörn ligger en fristående magasinsbyggnad i två våningar, som är märklig därför, att den är ett av de få tvåvånings korsvirkeshusen på Skånes landsbygd.

ŠKANE
BARA H/D.
BARA Š/N.
PRAŠTGARDEN.

SITUATIONS PLAN.

45' 50" MTR.
Albert Nilsson

Gamla boningslängan från norr.

Foto Albert Nilsson.

Av gårdens byggnader är boningshuset äldst och uppfört omkring 1720 i kyrkoherde Gotfried Hyphauffs tid¹⁾. Östra och södra längorna äro byggda 1822 och den västra 1874. Ehuru den är av relativt sent datum, är den byggd i god överensstämmelse med gården i övrigt. Byggnads-sättet är överallt korsvirke och klineväggar med undantag av arrendators-längan, som är byggd av råsten. Ett tillbygge på norra sidan av boningshuset är likaledes av råsten. Dessutom ha ytterväggarna i hela boningshuset invändigt ett lager av samma material. Boningshuset står öde sedan omkring 20 år tillbaka, då den nuvarande kyrkoherden åt sig uppförde ett nytt boningshus, beläget i trädgården norr om det gamla. Det gamla boningshuset skiljer sig blott genom storleken från allmogens vanliga boningshus. Det visar större överensstämmelse med dessa än de något yngre prästhusen i Burlöv och Kyrkheddinge.

¹⁾ I J. F. Swananders latinska avhandling om Bara härad från 1796 (*Dissertatio gradualis de territorio Bara*) läses i första delen, § XXI: »Hans gård förstördes av eldsvåda 1720, och då gårdshunden omkom i samma eldsvåda, säges han därefter ha återuppfört gården å annan mycket obekvämare plats».

Arrendatorsbostaden och en del av gamla boningslängan från gården.

Foto Albert Nilsson.

Bara prästgård har en areal av omkring 80 tunnland jord och utgör $\frac{7}{8}$ mantal. Ägorna ligga i ett sammanhängande stycke nordost om gården. Två mossar finnas å planen, kallade Hornbaggen och Prästamossen.

I Lunds stifts landebok finnes utförlig beskrivning över Bara prästgårds ägor såsom de voro fördelade för 360 år sedan. Då utgjordes ägorna av 50 åkertegar och ängsmarker, spridda över Bara bys mark och alla med sina egna namn. De flesta av dessa namn råkade väl i glömska sedan jorden blivit enskiftad, men några äro ännu kända. Sålunda nämnas i landeboken Findebierg (nu Fingebjer), Grudbierg (nu Grudbjer) och Rongels lien (platsen där nu »Ronglagåren» ligger). Av utrymmesskäl kan icke hela beskrivningen återgivas här. Den börjar med uppgift å kyrkoherdens inkomster (»reditus pastoris»). I tionde mottog han årligen 5 pund råg, 7 pund korn och 15 skäppor havre; 10 lamm och 20 gäss; vidare 12 mark i offer och 11 pund 9 skäppor i helgonskyldskorn (»Heleneskyldtt byg») och därtill »paaskemadtt» och »sommeroste».

Ifrån reformationstiden och till närvarande rid ha följande 16 kyrkoherdar bebott Bara prästgård: Hans Pedersen (1549), Christopher Rasmus-

Gårdsinteriör från nordväst.

Foto Albert Nilsson.

Magasinsbyggnaden och en del av södra längan.

Foto Albert Nilsson.

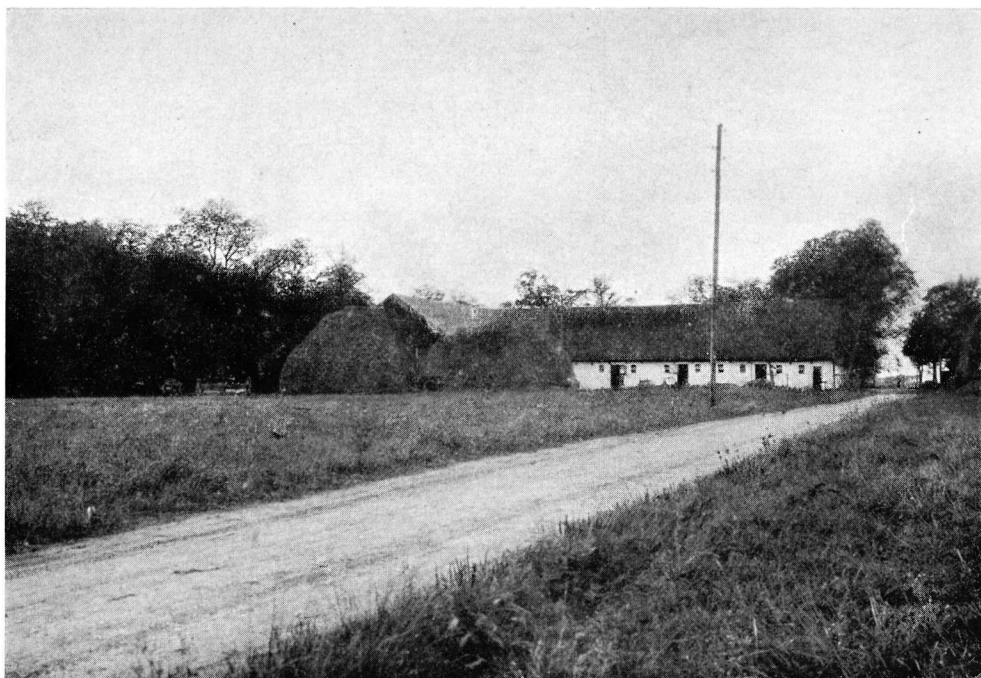

Dörren till kostallen med »holmejdä».

Foto Albert Nilsson.

sön (1584), Christen Olufssen (1614), Peder Olsen (1624), Jörgen Madsen (1631—63), Mats Påfvelsson Kragh (1663—76), Gotfried Hyphof (1676—1719), Gotfried Hyphauß (1719—30), Anders Darin (1730—41), Pehr Bering (1742—47), Nils Olof Lönqwist (1749—82), Olof Borup (1783—1819), Frans Wilhelm Wred (1820—46), Anders Lindberg (1846—67), S. P. Ahlström (1867—1907) och Herman Wadén (1908—). (Uppgifterna äro hämtade ur Cavalin: Lunds Stifts Herdaminne, del I).

(Se även I: 12 o. 13.)

Gården från öster.

Foto Albert Nilsson.

TIRUP N:R I

TOTTARPS SOCKEN

Hans Svenssons gård i Tirups by ligger vid södra sidan av gatan. Gården blev icke utflyttad vid enskiftet och fick liksom två andra kvarbliva på sin gamla plats i byhemmet. De andra gårdarna ligga vid norra sidan av gatan.

Sägnen omtalar, att i Tirup fordom har stått ett slott, som sjunkit ner i jorden. Om anledningen därtill nämnes intet. Dess plats angives ha varit å Hans Svenssons ägor öster om gården, och att där varit bebyggt en gång, kan icke betvivlas, enär man här har funnit en mängd gammalt tegel. — Vid tiden för Skånes övergång till Sverige var Tirup obebyggt och låg såsom betesmark till Djurslöv. Men kort därefter har platsen blivit odlad och bebyggd. Som ett minne från den tiden då inga gårdar funnos i Tirup kvarstår det förhållandet att hela byn har endast ett num-

Boningslängan från gårdsplanen.

Foto Albert Nilsson.

mer, som är gemensamt för alla hemmanen. Ända sedan Tirup å nyo blev bebyggt har Hans Svenssons gård varit i samma släkts besittning. I början av 1800-talet ägdes den av Jöns Svensson, farfar till nuvarande ägaren. 1855 övertogs gården av Sven Jönsson och 1893 av Hans Svensson. Till hemmanet har hört 96 tunnland jord, men på 1850-talet delades ägorna i två lika stora delar mellan bröderna Anders Jönsson och Sven Jönsson, varav Sven Jönsson tilldelades den västra hälften. Den östra hälften brukas under Äppelgården i Djurslöv.

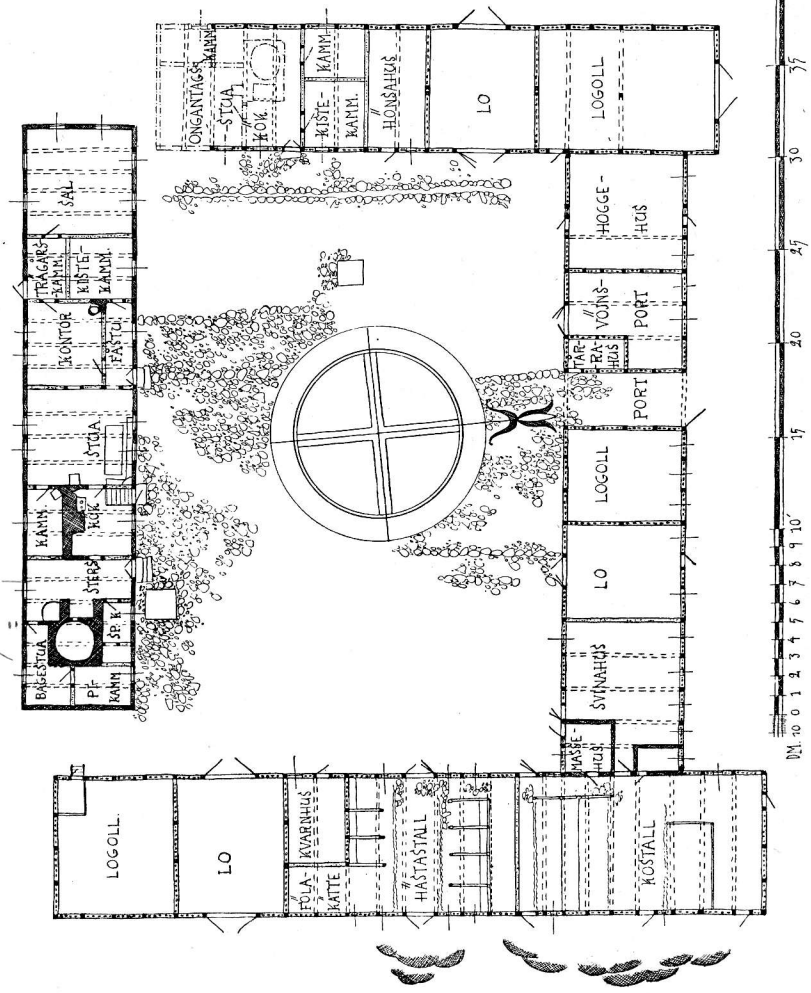
Ibland de större gårdarna i socknen är denna en av dem, som är bäst bibehållen i sitt forna skick, ehuru även här smärre förändringar blivit vidtagna, allt eftersom de påkallats av tidens krav. Gården har 4 längor förutom en nybyggd tröskelänga, som här lämnas utom räkningen. Boningslängan, som ligger i söder, är byggd 1820 av Jöns Svensson och hans hustru, vilket anges på en stentavla, sittande i västra gaveln och försedd med denna inskrift: Bygd åhr 1820 af J:S:S: och S:H:D: Til nytta och varacktighet för oss och våra arvingars vähl i tilkomande tiden.

ŠKANE
BARA HD
TOTAPŠ ŠN

TIRUP NR. 1.

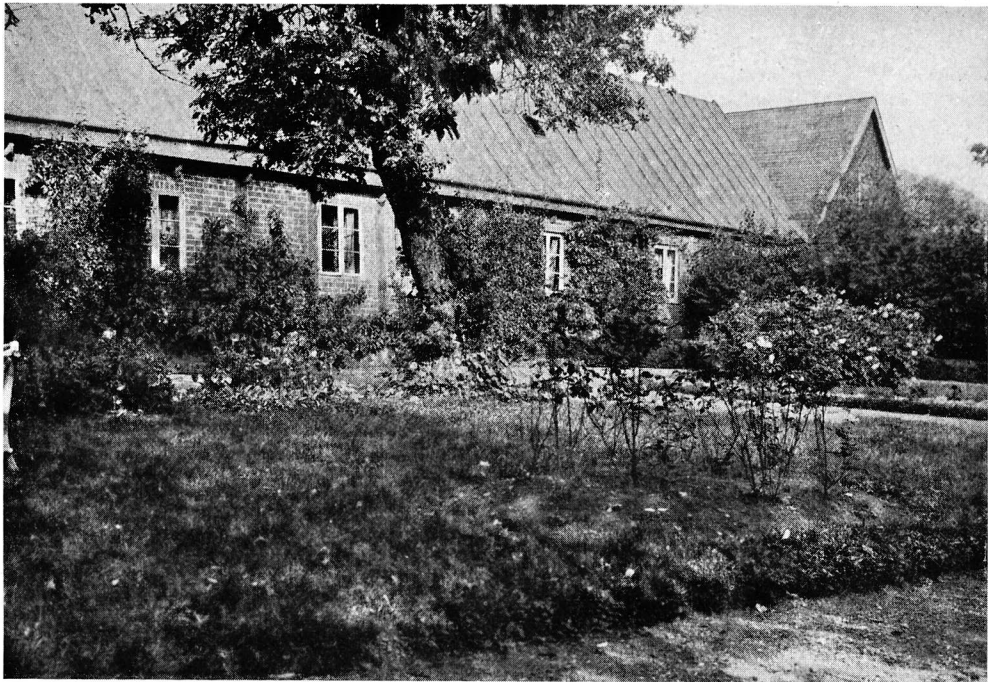
U.P.P.M. SEPT 1930.

Albertusson / 30.

Boningslängan från trädgården.

Foto Albert Nilsson.

Gårdsinteriör med porten.

Foto Albert Nilsson.

Gårdsinteriör.

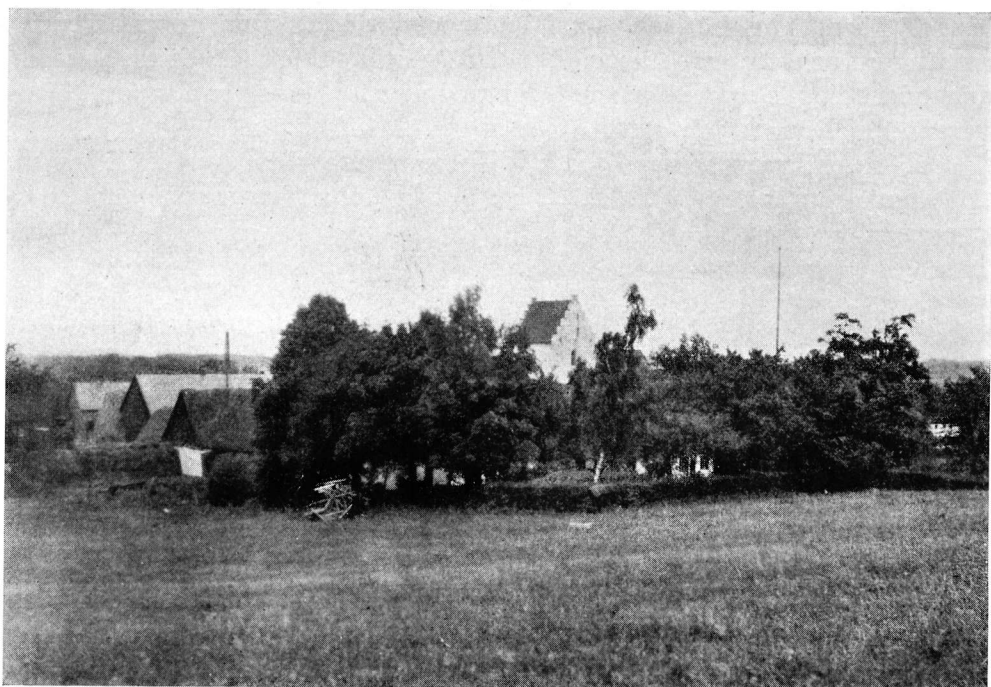
Foto Albert Nilsson.

(Avbildad å pl. 7 i årsboken 1929). En annan stentavla med kortare inskrift — namn och årtal — satt över trädgårdsdörren (havadaren) men är nu flyttad till gaveln av den västra längan. Boningshuset är byggt av korsvirke och tegel med skiljeväggar av råsten. Det har en längd av nära 32 meter (53 alnar). Taket var förut av halm liksom taken på gården i övrigt men är i senare tid omtäckt med papp. Den forna inredningen är tämligen oförändrad. I den stora stugan står ännu det långa bordet med stenskiva ifrån Komstad med inskriften J.S.S. 1849. S.H.D. anbragt å kanten av den ena kortsidan. Intill bordet stå »boränneskänken» och »bagborskänken» och ett hörnskåp (krågskav). Stugan uppvärms av en sättugn (sättón) med S:t Göran och draken å sidostyckena och med Rudebeckska vapnet å framstycket. En interiör från stugan återfinnes å pl. 7 i årsboken 1929. — Alla uthuslängorna ha ursprungligen haft klinta väggar. I östra och västra längorna är detta till stor del ersatt med tegel i den nuvarande ägarens tid. En del av den västra längan, närmast boningslängan, är i senare tid nedriven, och i öppningen, som här uppstått, är en inkörsel

förlagd. Förut var här en smal gång med »låga». Den norra längan är den äldsta och är väl bevarad i sitt gamla skick. Över ingången till huggehuset ligger en bjälke med denna inskrift: Hans Andersson. Karnna Clavsdotter. Den 21 juli 1788.

På södra sidan, utmed vägen till Tottarp, ligger en stor trädgård med park, som är planterad av den förutnämnde Jöns Svensson.

(Se även I: 7.).

Gården med trädgården. Bakom synes kyrkan.

Foto Albert Nilsson.

STORA MÖLLEBERGA N:R 4

MÖLLEBERGA SOCKEN

Gården ligger intill »gadan« i Stora Mölleberga by och mittför kyrkan. Hela gården är ombyggd efter enskiftet men på en tid, då man ännu ej övergivit det gamla byggnadssättet beträffande gårdens planläggning. Gården är kringbyggd på alla sidor, så att längorna bilda ett sammanhängande helt. Den östra längan — utmed gatan — är stallänga, södra längan är boningslänga, och de västra och norra längorna äro loglängor. Genom stallängan leder inkörsporten (gadeporten). Mittför denna port, i västra längan, är den s. k. tåutaporten. Alla gårdens byggnader äro uppförda i mitten av 1800-talet men på den gamla tomten. Vid denna tid hade man allmänt frångått att bygga i korsvirke, och endast i skiljeväggarna i det inre förekomma väggstolpar. För övrigt är hela gården byggd av råsten, som är tillverkad i Mölleberga. I ytterväggarna förekomma stol-

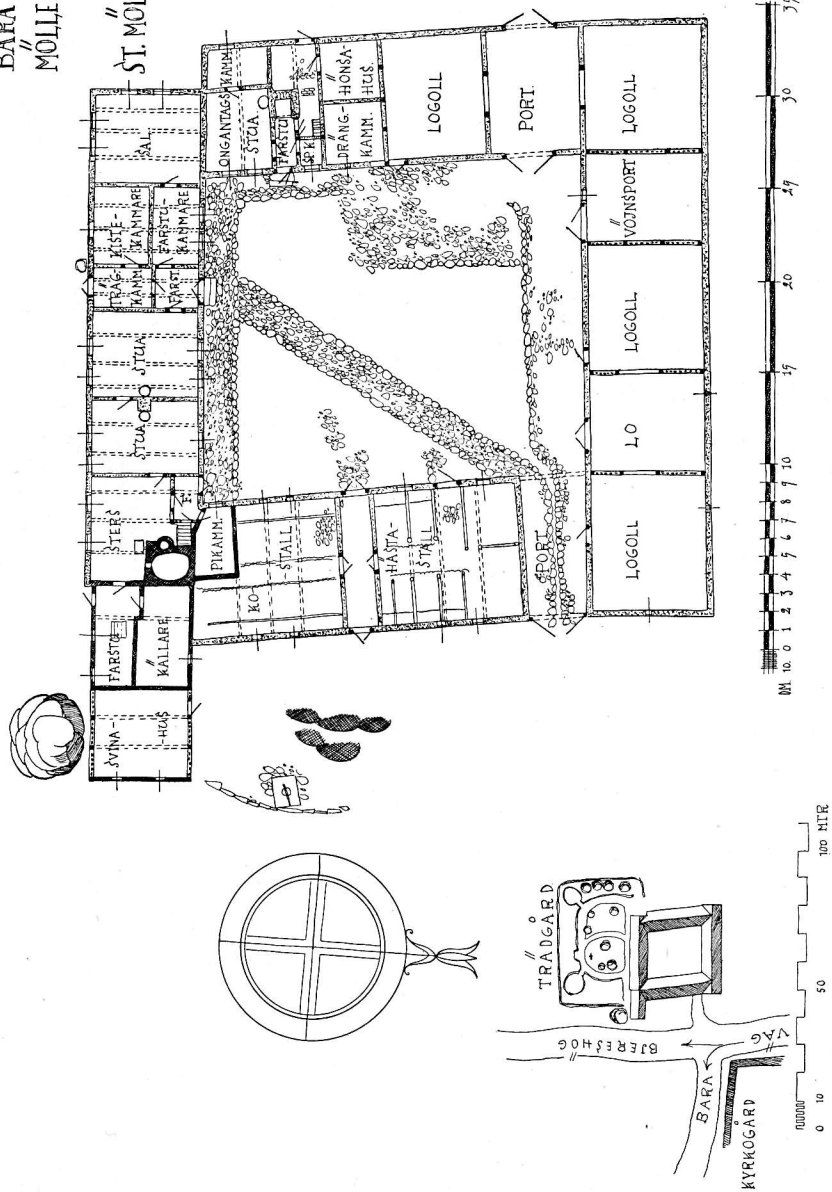
BARA H/D

MOLLERBERGA

 $\S \approx N.$

ST. MÖLLEBERGA

NR. 4.

Albert Nilsson

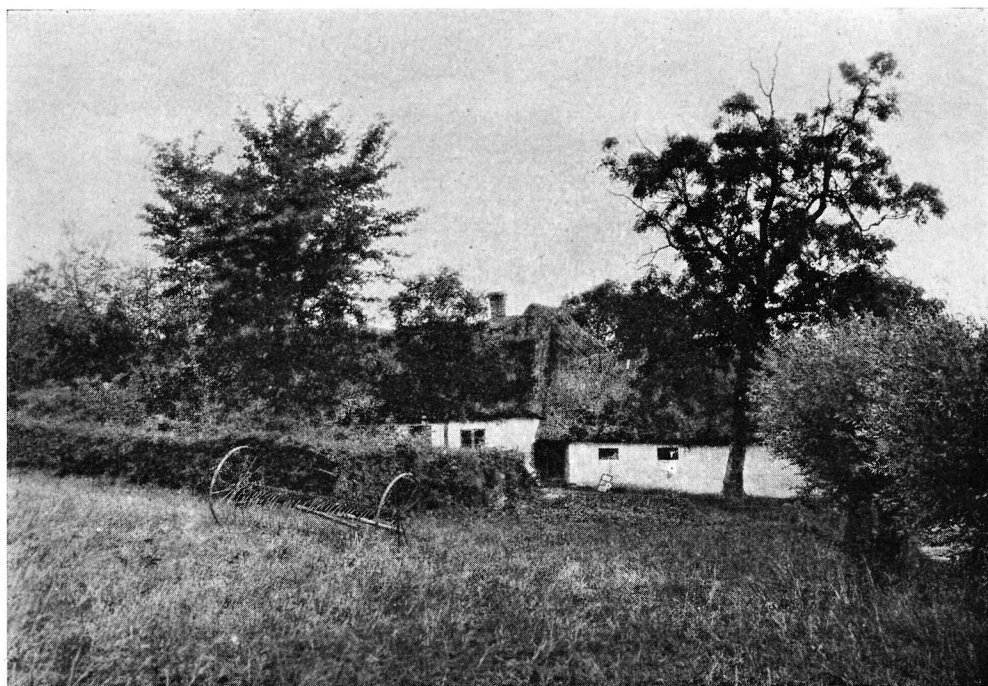
Sept. 30.

Gården från nordost med »bygadan» och inkörsporten.

Foto Albert Nilsson.

Gården från söder, Till höger skymtas vägen mot Bjereshög.

Foto Albert Nilsson.

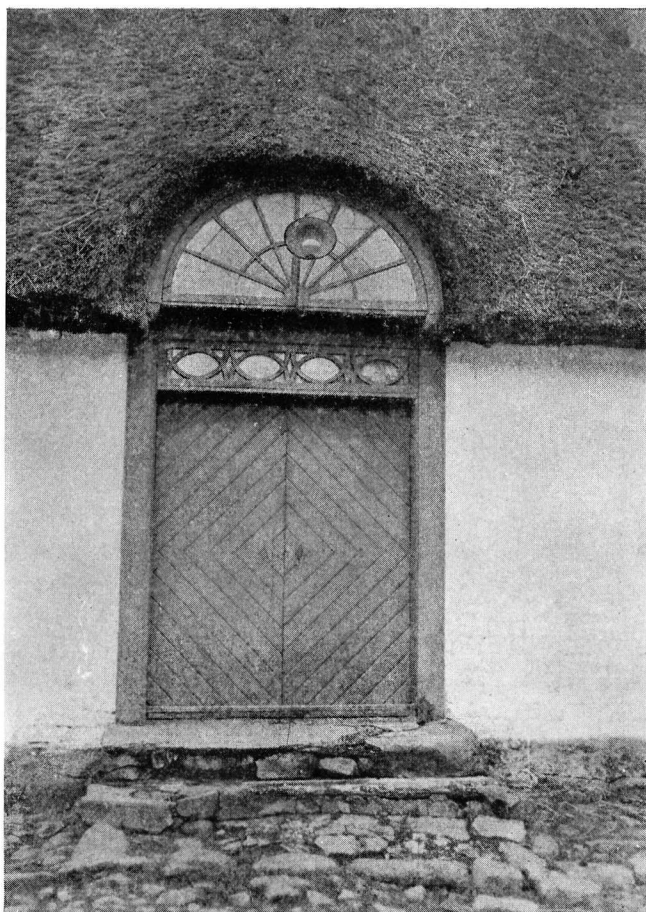
Gårdsinteriör. Boningslängan och undantagsdelen.

Foto Albert Nilsson.

Gårdsinteriör. Stallängan och en del av boningslängan.

Foto Albert Nilsson.

Farstudörren med »holmejdän».

Foto Albert Nilsson.

par endast såsom dörrinfattningar. Ett mindre utbygge i vinkeln mellan boningslängan och stalllängan, som inrymmer svinhus m. m. har dock haft korsvirke i ytterväggarna, men detta är för längesedan borttaget. Vid bjälkändarna synas rester av stolparna. — I boningslängan, som har ganska tjocka ytterväggar, äro dessa till halva höjden i det yttre lagret murade av bränd tegel, men för övrigt är den byggd av råsten. Boningslängan är byggd 1847 och uthuslängorna kort efteråt. Här och där i uthusen är råstenen sedermera ersatt med tegel, när ett stycke av en vägg behövt muras om.

Del av trädgården med »havadaren».

Foto Albert Nilsson.

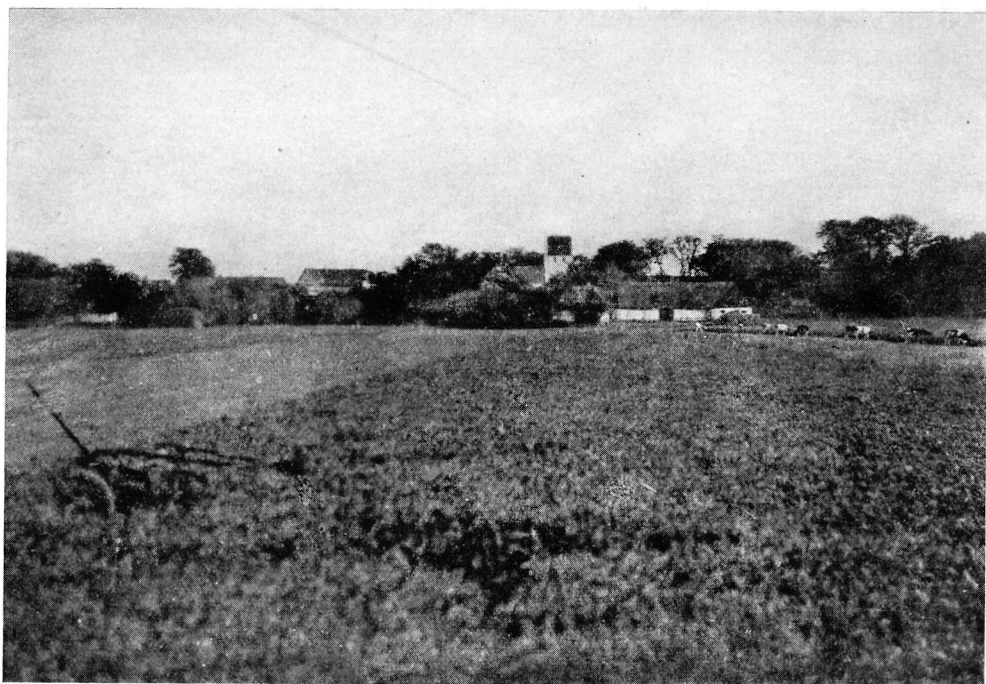
Boningslängan har 4 ingångar, två åt gården och två åt trädgården. Den stora farstudörren åt gården är särdeles pryddlig och ovan till försedd med en »holmeida». I jämbredd med farstun är den s. k. trögärsfarstun med en dörr ut till trädgården, »hava-daren». Bredvid förstugan ligga två små kamrar, farstukammaren och kistekammaren och utanför dessa salen (fordom kallad sommarstuan). Mitt i längan är en stor stuga med 2 fönster å vardera ytterväggen och bredvid denna en mindre stuga med ett fönster å var sida, som numera användes såsom dagligstuga. Östra änden av boningslängan upptages av det stora »stersed», som i senare tid blivit delat i två avdelningar. Här står »bagaronen» och den »ingemurade grydan», men den stora öppna skorstenen är borttagen och ersatt med en »oppstickare». I ett utbygge intill »stersed» finns en förstuga med utgång till trädgården. I förstugan är brunnen förlagd, Den är försedd med trädäck och pump. Detta utbygge upptages för övrigt av källare och ytterst svinahus.

I den västra längan närmast boningslängan är inredd en undantagslägenhet med farstu, stuga (ongantagstua), kammare och spiskammare.

Stallängan är genom en gång delad i två avdelningar, varav den norra är häststall (äldre: öja-ståll) och den södra kostall eller »ko-la». Utmed stallängan ligger gödselhögen eller »middinjen».

Gårdsplanen är försedd med stensättning (stenór) och har en lång stenbro ifrån inkörsporten till farstudörren.

Gården har fordom liksom större delen av Stora Mölleberga by tillhört Lunds hospital (s. k. spetalshimmane) men är för länge sedan indragen till staten. I Carl XII:s tid hette innehavaren Hans Jepsson. Nuvarande innehavare är sedan många år tillbaka Anders Nilsson, efterträdare till sin fader Nils Nilsson. Till gården höra 55 tunnland jord.

Tottarps by från Dalbyvägen.

Foto Albert Nilsson.

TOTTARP N:R 3

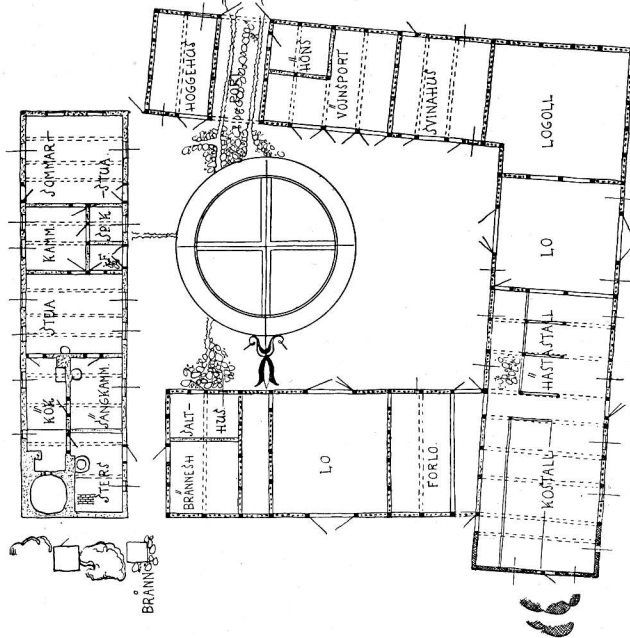
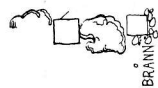
TOTTARPS SOCKEN

Tottarp n:r 3 är annexhemman till kyrkoherden i Knästorps och Tottarps pastorat. Den är troligtvis den äldsta gården i Tottarps socken, och endast Tyska krogen kan i ålder jämföras med Tottarp n:r 3. Uthuslängorna lära vara uppförda i mitten av 1700-talet och boningslängan omkring 1820. Gården har ett idylliskt läge invid »gadan» i Tottarps by. Framför trädgården ligger »bys vanning», och på andra sidan gatan ligga ett gammalt soldattorp och ringarens hus och där bakom kyrkogården och kyrkan.

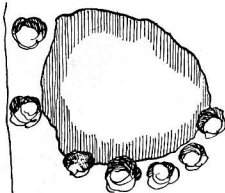
Boningslängan, som är yngre än uthuslängorna, ligger fritt i förhållande till dessa men skiljes från dem endast genom smala passager (klämmor). Inkörsporten från »gadan» går genom den södra längan. Uthuslängorna äro byggda av korsvirke med lerklining på »stavra». Lerkliningen är på

SKANE
BARA H/D
TOTTARPS S/N.
ANNEXHEMMANET
TOTTARP NR. 3.
UPPMATT MAJ 1930.

PLAN.

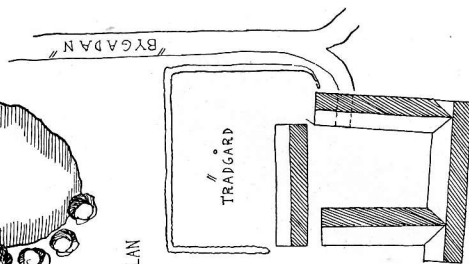

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 15 20 25 30 MTR.

BY'S
VÄNNING

SITUATIONSPLAN

0 10 20 30 40 50 60 MTR.

Albert Nilsson / 1930.

»Gadan» med gården till höger.

Foto Albert Nilsson.

vissa ställen ersatt med lersten. En mindre tillbyggd del av stalllängan, utgörande 2 »spänne» är byggd av tegel. Logarna ha lergolv och stallet stengolv. Alla dörrar äro försedda med s. k. skod av trä. Boningslängan är helt och hållet byggd av råsten utan korsvirke på en tid, då detta byggnadssätt nyligen var kommet i bruk. Annars har den kvar den gamla rumsfördelningen tämligen oförändrad. På södra gaveln är sommarstuan, sedermera kallad salen, med dörrar både till gårdssidan och trädgårdssidan (havasian). Intill salen ligger spiskammaren (äldre: madhused) och förstugan och i jämbredd med dessa en kammare. Mitt på längan är »stuan» och där intill sängkammaren. Norra änden av boningslängan upptages av kök och brygghus, fordom utgörande ett enda rum, benämnt stersed. Den stora skorstenen med bakugnen (bagaronen) står vid gaveln och icke som i äldre hus vid sidan om stugan. Ingången till brygghuset från gården är försedd med halvdörrar (hal-daror).

Trädgården är av gammaldags karaktär med svärdsiljor, munkhattar och lejongap. Utanför boningslängan är en vacker gräsplan med en halv-

»Bys vanning».

Foto Albert Nilsson.

cirkel av höga löjtnantshjärtan. Nere vid kanten mot bys vanning står ett litet lusthus. För övrigt är trädgården rik på äppleträd.

Gården är omtalad redan i Lunds stifts landebok av år 1569, som innehåller noggranna förteckningar över kyrkornas och prästerskapets egendom. Vid denna tid var Kabbarp nr 9 själva annexhemmanet (numera tillhörigt löneregleringsfonden), under det gården i Tottarp är upptagen under »Bona mensae pastoris» (prästbordets egendom). Den beskrives således:

»Item ¹⁾ ligger nogen iordtt ij Totterups marck som Morten Nielsen och Bo Jepssen ibidem ²⁾ haffuer ij leije och giffuer aarligen aff samme iordtt ad mensam pastoris landgille

Byg . . . . . XII skepper.

Dominium ³⁾ haffuer weridtt ij Bispernes tiider til Sognepresten. Men er nu forkorted til Lundegaardtt ⁴⁾.

Bygiordtt ij Syndre wong.

Tue agrene

XII skpr.

¹⁾ jämväl ²⁾ därstädes ³⁾ äganderätten ⁴⁾ indragen till Lundagård, d. v. s. biskopsgården.

Gården från trädgården.

Foto Albert Nilsson.

»Gadeporten».

Foto Albert Nilsson.

Norra längan och en del av boningslängan.

Foto Albert Nilsson.

Giöderslöff ager	VI skpr.
Runestens ager	VII skpr.
Eng ij samme wong	I Les.
Bygiordtt ij Norre wong.	
Stens ager	XII skpr.
Preste toftten	III skpr.
Hauffre iordtt.	
Krogs ager	VI skpr.
Eng vid enden	I Les.
Bygiordtt ij Östre wong.	
Träbro agrene	X skpr.
Eng vid enden	I Les.»

I 1662 års jordebok nämnes stället såsom »Anexe Hemman» med Anders Croman såsom innehavare. Det nuvarande numret användes icke förrän 1671, då den s. k. jordrevningskommissionen åsatte hemmanen i Skåne de nummer de fortfarande innehava. I jordeboken över Malmöhus län från 1712 nämnes Lars Andersson å Totterup 3 såsom »Mensall bonde

Boningslängan och södra längan med »gadeporten».

Foto Albert Nilsson.

till Knästerop». I början av 1800-talet innehades gården av Jöns Bröddesson (den så kallade Brydden, f. 1764, d. 1841), som bodde å n:r 2 och brukade det mesta av Tottarps jord på sin tid. De följande innehavarna under 1800-talet ha varit: Jöns Persson, Hans Olsson, Per Olsson, Per Hansson och Simon Jönsson. Simon Jönsson dog 1907 och efterträddes av Johan Nilsson (död 1916). 1917 övertogs arrendet av Lars Nilsson å n:r 5 och n:r 3 har sedan dess varit i sambruk med n:r 5. Nuvarande innehavare är Ingvar Nilsson å n:r 5. Stället utgör $\frac{1}{4}$ mantal och har en areal av 26 tunnland jord. Vid syneförrättning ha uthuslängorna blivit utdömda och komma i en snar framtid att nedrivas och nyuppföras å annan plats å ägorna.

Gården från nordväst med Höje å.

Foto Albert Nilsson.

LOMMA N:R 12

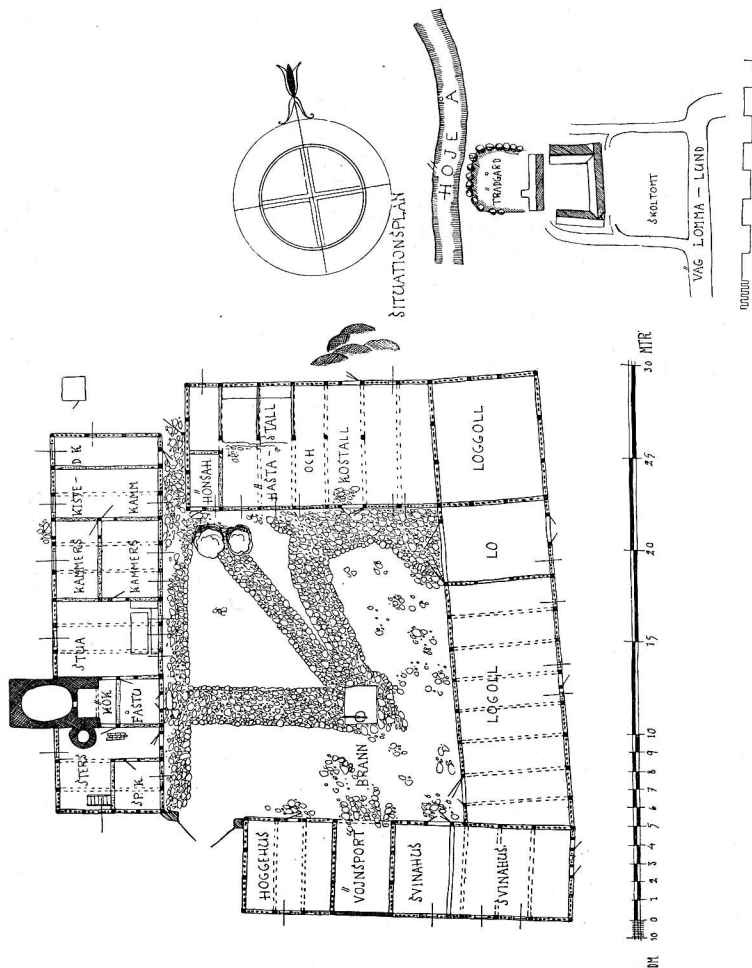
LOMMA SOCKEN

Lomma nr 12 ligger i Lomma gamla by invid Höje å och Lomma kyrka. När Lomma by blev enskiftad 1818 beboddes gården av Sven Mårtenssons änka, Else Jönsdotter. Hon blev befriad från utflyttning, emedan hon var änka, och gården fick alltså kvarstå. Någon tid senare blev hon omgift med Ola Pålsson. De efterträddes av sin son Jöns Olsson († 1922 vid 95 års ålder). Dennes son Lars Jönsson är ställets nuvarande innehavare. Gården tillhör av gammalt Alnarps kungsgård, numera lantbruksinstitut, och har liksom de flesta gårdarna i Lomma socken varit arbetshemman till Alnarp.

Den gård, som stod här å platsen vid tiden för enskiftet, blev småningom ombyggd, men med bibehållande av det gamla byggnadssättet,

ŠKANE
BARA HD
IOMMA ŠN
IOMMA NR. 12.
ZIPPMAJT MAJ 1930.

Albert Nilsson
1930.

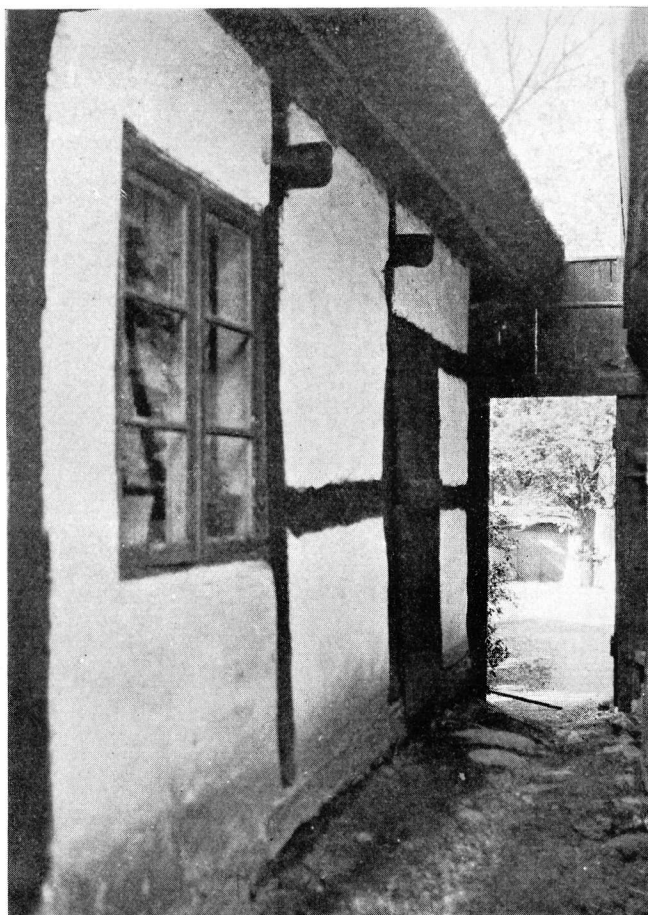
Gårdexteriör från söder.

Foto Albert Nilsson.

Gårdinteriör. Över taket skymtas kyrkan.

Foto Albert Nilsson.

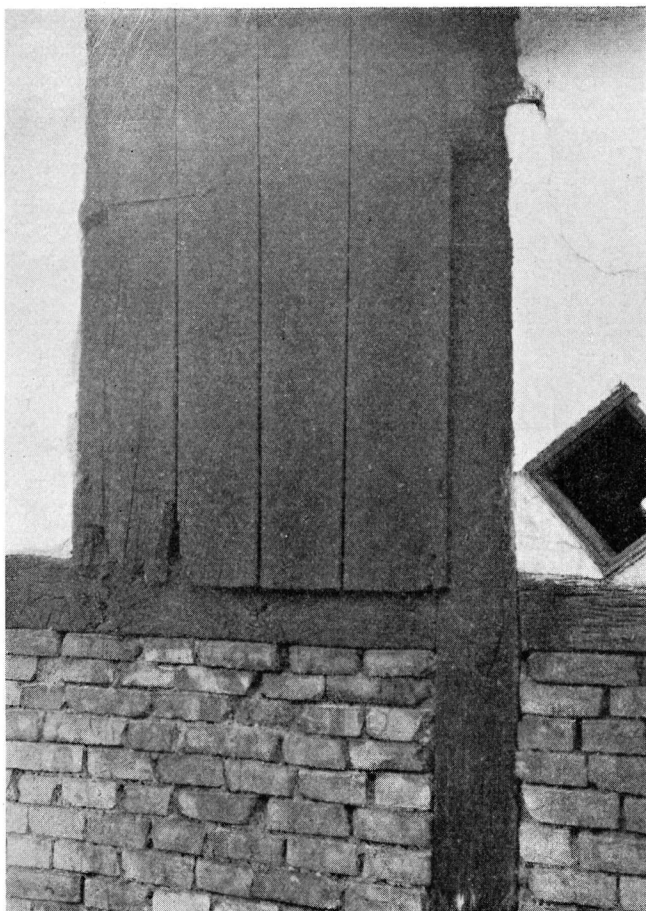

»Lågan» mellan boningslängan och
norra längan.

Foto Albert Nilsson.

och gården är fortfarande en av de bäst bibehållna gamla gårdarna i häradet. Den äldsta av gårdens byggnader är östra längan, som är byggd 1828. Boningslängan (stuelängan) är byggd 1840 och stallängan vid ungefär samma tid. Alla husen äro ursprungligen uppförda i korsvirke med klinta väggar. Dessa äro delvis ersatta med tegel, såsom i stallängans båda sidor och i boningslängans gårdssida. Bakugnen, som skjuter ett gott stycke ut i trädgården, är flera gånger ombyggd och numera byggd av tegel

Vägg med lämm och glugg intill loggolvet. Nedanför löshultet lerkliningens ersatt med tegel.

Foto Albert Nilsson.

Inkörseln är numera i vinkeln mellan boningslängan och den södra längan. Boningshuset är icke sammanhängande med uthuslängorna, sedan ett stycke av den södra längan blivit nedrivit för att bereda utrymme för inkörseln. Förut körde man in genom en port i mitten av längan. I det nordvästra hörnet av gården är mellan boningslängan och stalllängan en smal gång, försedd med en dörr, s. k. låga.

Gården har ett vackert läge intill Höje å, som här framgår mäktig och

Gårdsinteriör med den gamla inkörsporten.

Foto Albert Nilsson.

bred. Trädgården ligger på en kulle mellan boningshuset och ån och omgives av almar, lönnar och hyllebuskar.

Den till gården hörande arealen har utgjort 22 tunnland 22 kappland men är nu reducerad till 20 tunnland, sedan en del jord blivit undantagen till kyrkogård och skoltomt.

(Se även I: 2.).

Gården från norr.

Foto Albert Nilsson.

OLSTORPSHUS

GENARPS SOCKEN

Olstorpshus är ett gammalt torpställe under Häckeberga gods och är beläget invid allmänna vägen ifrån Häckeberga söderut. Gården är en »trelängegård» med boningshuset i mitten och uthusen å båda sidor. De nuvarande byggnaderna äro uppförda på 1850-talet efter en eldsvåda, som övergått gården. Vid återuppbyggandet hämtade man en del av timret från ett nedrivit äldre hus. Hela gården har korsvirke med klineväggar utom västra gaveln av boningshuset, som har fyllnad av gammalt tegel. Korsvirket är helt utan fotträ, och stolparna (»stannarna») stå direkt å stengrunden. Boningshuset har en stor bakugn (bagaron), som räcker 4 alnar utom ytterväggen. Den är invändigt byggd av lera och utvändigt av gråsten. Stugan har lergolv, vilket annars är ovanligt i Bara härad nuförtiden. Den är försedd med en vacker sättugn (sättón) ifrån gjuteriet

Korsvirkesvägg med lerklining på stakar. Obs.! Stolparna äro satta på grunden utan fotträ. Gluggarna äro ljusluggar intill logan.

Foto Albert Nilsson.

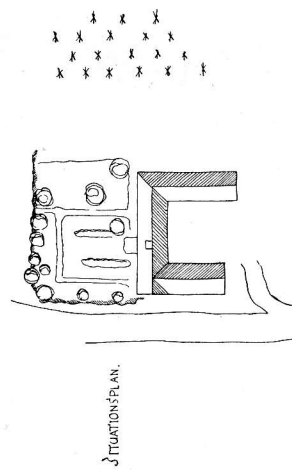
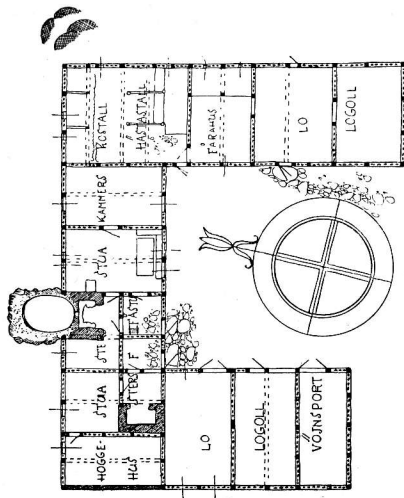

»Bagaronen» och trädgårdssidan.

Foto Albert Nilsson.

PLAN.

SKANE
BARA HED
GENARPS S/N.
OLSTORPS HUS
ZIPPMAAT SEPT. 1930.

Alfred Thelander

i Ystad. Intill stugan ligger kammaren, som saknar eldstad. — På norra sidan av boningshuset ligger trädgården. Här växa flera gamla »kyssebärsträ» och två »blommenaträ».

Till Olstorpshus har hört 35 tunnland jord, och på stället föddes 1 par hästar och 3 kor. På den tiden man gjorde hoveriarbete å Häckeberga gods gjordes 3 dagsverken i veckan året om för Olstorpshus med såväl »kara-da» som »fruentimmors-da». Sedan större delen av arealen blivit planterad med granskog, tillhörande Häckeberga skogar, återstå nu endast 3 tunnland jord i närheten av gården. Olstorpshus är numera i ganska förfallet skick. Den familj, som sedan många år tillbaka bebor stället, kommer inom kort att avflytta till en annan bättre bostad, och således äro snart dagarna räknade för det gamla torpet.

(Se även I: II.).

Gården från sydost.

Foto Albert Nilsson.

PRÄSTAHUSET

HYBY SOCKEN

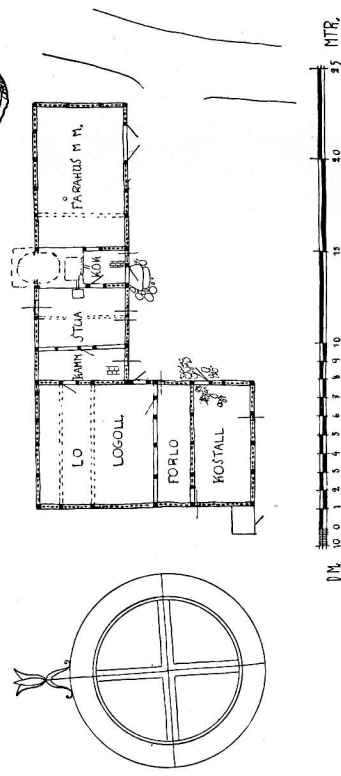
Prästahuset är ett mindre torp, som ligger intill allmänna vägen mellan Hyby och Torup, i den del av Hyby mark, som kallas Västerskog. Det ligger å prästgårdens ägor, och dit hörde fordom 3 tunnland jord. Innehavaren av Prästahuset skulle passa prästgårdens »kräj», när de gingo på bete.

Prästahuset består av två i vinkel sammanbyggda längor, varav boningshuset ligger med gaveln utåt vägen. Byggnadsmaterialet är över allt ekekorsvirke med klineväggar. Mindre partier äro numera ommurade med tegel. Den södra delen av boningshuset upptages av fårahus. En av de föregående innehavarna hade här en mängd får. Intill fårahuset är förstugan. Mittför förstugan stod fordom en stor öppen skorsten (åuen skostén) med »bagaron», men dessa äro nu borttagna, och utrymmet upp-

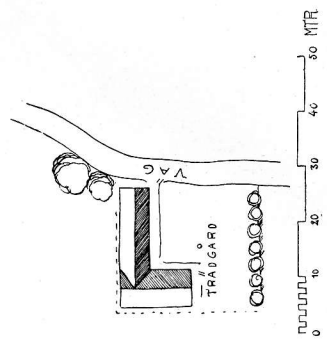
ŠKANE
BARA HOD
HYBY ŠEN
PRAŠTAHUSET.
ZIPPENIT ŠEPT 1930.

PLAN.

SITUATION PLAN

Aut. T. 1113 071
Sept. 1930

Gården från väster.

Foto G. Beijer.

tages av ett »kammors». I stället för den forna skorstenen står nu en s.k. oppstickare, liksom sättugnen i stugan blivit ersatt med en järnspis. Intill stugan ligger det gamla »kammorsed», som efter vanligheten i mindre hus har en vidd av ett »spänne». Från »kammorsed» kommer man ut på »loen» och därifrån till kostallet.

På västra sidan om gården är en liten trädgård eller »have», som begränsas av en rad pilar.

Husmanshus å Åkarp n:r 8, västra sidan.

Foto Karl Andersson.

JÖNS NILSSONS HUS

ÅKARP N:R 8, BURLÖVS SOCKEN

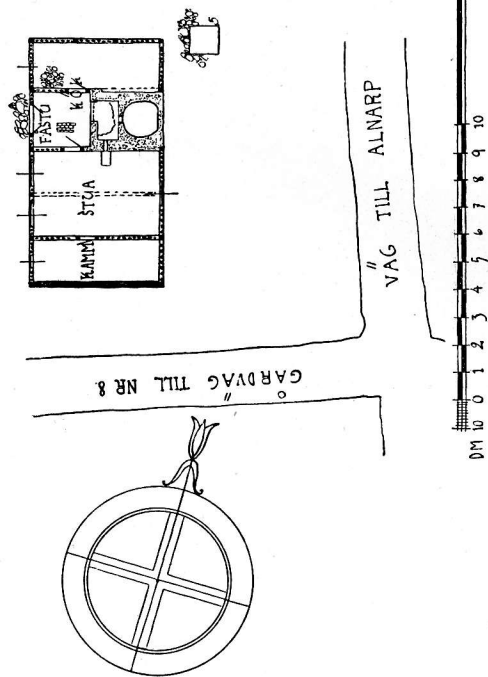
Mitt i Åkarps samhälle, på den platsen där hela byn en gång låg samlad, ligger ett gammalt hus, som i många år beboddes av husmannen Jöns Nilsson. Den följande beskrivningen avser husets beskaffenhet för några år sedan, innan det undergått de sista förändringarna. Uppmätningen är utförd 1917, medan Jöns Nilsson ännu bebodde huset, och fotografierna äro tagna 1925.

Huset, som är beläget till höger om inkörseln till hemmanet Åkarp n:r 8, är byggt på 1820-talet av Jöns Nilssons far, sockenskomakaren Nils Mårtensson (f. 1795, d. 1869). Jöns Nilsson, som var född i samma hus 1835, köpte det efter faderns fränfalle för 83 riksdaler 67 öre och bodde där ännu i 50 år. 1919 flyttade han på egen begäran till ålderdomshemmet i Arlöv, sedan han blivit änkeman. Han dog 1929. Huset låg länge på

PLAN.

SKANE
 BARA, H/D
 BURLOVS S/N.
 ÅKARP NR. 8.
 JON'S NILSSON'S HUS.
 ZIPPM. DEC. 1917.

RITAT AV ALBERT NILSSON SEPT 1930.
 EFTER ÖPPMATNING AV I. INGERSS.

Husmanshus å Åkarp n:r 8, östra sidan.

Foto Karl Andersson.

ofri grund och både Nils Mårtensson och Jöns Nilsson gjorde årligen 6 dagsverken till Åkarp n:r 8 för hus och tomt. Först efter Jöns Nilssons avflyttning 1919 blev tomten friköpt från n:r 8 och samtidigt något utvidgad. Den nuvarande ägaren är skomakaremästaren C. G. Nilsson.

Byggnaden, som har gavlarna i norr och söder, är 9 meter (15 alnar) lång och 4,8 meter (8 alnar) bred och är uppförd av korsvirke med klinta väggar och har halmtak samt gavelrösten av s. k. kalmarbräder. Ytterväggarnas höjd från grunden (grongen) till läjden är 2 m. och takresningens höjd 3 m. Halmtaket är av det vanliga slaget, liggande på sparrar och läkten (läjte) och med »ryggträ» över »ryddningen». Huset består av 5 s. k. spänne (spänne = utrymmet mellan två väggstolpar eller loftsbjälkar). Därav upptager köket 1 spänne, förstugan med skorsten och bakugn 1, stugan 2 och kammaren 1 spänne. Detta är för övrigt den vanliga rumsfördelningen i mindre boningshus av äldre slag. Invid Tottarps kyrka ligger ett hus, som är inrett på samma sätt och som har tillhört en broder till Jöns Nilsson, kyrkovaktaren Jeppa Nilsson.

Jöns Nilsson hade i sin tid gjort en del förändringar å huset, som likväl icke störde dess ålderdomliga utseende. Således har den södra gaveln blivit ommurad med tegel, och bakugnen (bagaronen) har blivit indragen inom den östra ytterväggen. Fordom var den så stor, att den stack utanom väggen. Taket över en sådan utskjutande bakugn kallades bagaronsskul.

Ingången är på den västra sidan och hade efter vanligheten refflade dörrar. När man inträdde i förstugan, hade man mitt emot sig den stora öppna skorstenen med bakugnen. I skorstenen sattes kokkärnen (illkaren) på en s. k. tjelfod på eldstaden (ärnen). Till vänster om förstugan var köket eller stersed, som det fordom kallades. Det var belagt med golv av kullersten (kampussten). Från köket kom man på en steg (stie) upp till loftet (låuted). Där uppe förvarades veden (bränned). I köket hängde på väggen ett litet skåp (skav) som varit Jöns Nilssons »drängaskav». Det bar året 1820. För övrigt funnos här kittlar, grytor (tjela, grydor) och kökskärn (kar). Köket hade ett litet fönster i den västra väggen och ett runt hål (holl) i den östra, över en hylla där matvaror ställdes. — Till höger om förstugan är »stuan», som har två fönster i väster och ett i öster. Rummets inredning var i Jöns Nilssons tid följande. I kroken inför dörren (daren) stod ett hörnskåp (kråg-skav) på en pall. Under de västra fönstren stod en »pingasoffa» och under det östra ett »klaffabor». Vid den södra väggen stod en stor utdragssäng (dra-sänj) som drogs ut på långsidan. Över sängen hängde i loftet ett handtag, kallat »sänja-bån», d. v. s. sängband, till hjälp när man reste sig i sängen. Vid samma vägg, på andra sidan kammardörren, (kammors-daren) stod en chiffonier (sje-fanjé), och över densamma hängde en åttkantig väggklocka. Förut hade man haft en på golvet stående klocka, men därav var till sist endast urtavlan kvar. Den hade året 1832 och var gjord av en urmakare i Stafanstorps vid namn Per Jönsson. — Annars voro de flesta äldre stående väggklockor i orten tillverkade av Anders Andersson i Mora (dalaklockor). — Vid den norra väggen stod »kåkelonen», en gammaldags sättugn av järnhällar. Den eldades utifrån skorstenen. Ugnen var prydd med reliefbilder, på sidostyckena konung David spelande harpa och på framstycket en blomsterurna. (Sedan ugnen av husets nuvarande ägare blivit ersatt med en järnspis, har den förvärvats till hembygdsföreningens samlingar). Bredvid ugnen stod en länstol (armastol) med stoldyna (jynje). Några enkla trästolar fullbordade rummets inredning. Som en egenhet kan nämnas, att almanackan var placerad under loftet i en klämma av trä. Stugan är så låg, att en karl av medellängd får bocka sig under bjälken (bjilken). — I kammaren (kammorsed) bredvid stugan förvarades kläder, rök

fläsk m. m. Där stod en kista och en pulpet (byrå med nedfällbart lock och inredning med små lådor). I kammaren var det gamla lergolvet (lergoll) kvar, men i stugan var det för länge sedan ersatt av brädgolv (fjelagoll eller brädegoll). Loftet var invändigt svartbrunt av ålder.

Den nuvarande ägaren har vidtagit ytterligare förändringar å huset, men de äro utförda i god överensstämmelse med den gamla byggnadsstilen. En verkstad är nu inredd i norra delen av huset, sedan den stora skorstenen med bakugnen blivit borttagna. (Det kan omnämnas, att i Nils Mårtenssons tid sutto både mästaren och gesällerna i själva stugan). En fruktträdgård är nu anlagd å östra sidan.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ALLMÄN DEL

	Sid.
Landskapsbilden i Bara härad	7
Bysamhällena före och efter enskiftet	8
Gårdstyperna	16
Konstruktionssätten	19

GÅRDSBESKRIVNINGAR

Bara prästgård, Bara s:n	26
Tirup n:r 1, Tottarps s:n	33
St. Mölleberga n:r 4, Mölleberga s:n	40
Tottarp n:r 3, Tottarps s:n	48
Lomma n:r 12, Lomma s:n	56
Olstorpshus, Genarps s:n	63
Prästahuset, Hyby s:n	68
Hus å Åkarp n:r 8, Burlövs s:n	72

Följande byggnader i Bara härad äro förut beskrivna i »Skånska gårdar och hus», utg. av Karl Berlin och Fritjof Hazelius:

H. 1. (Lund 1916). Burlövs prästgård; Kronoslätts gård; undantagshus å Djurslöv n:r 9.

H. 2. (Lund 1917). Önsvala n:r 1; flygelbyggnad å Trolleberg; Tågarp n:r 1; torp vid Värby källa (det s. k. Killehused).

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING

utgivna av

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENING:

1 (1923). TEXTIL ALLMOGESLÖJD

av Henriette Coyet

2 (1924). BERÄTTELSE OM BARA HÄRAD 1775

*författad av Prosten NICLAS OLOF LÖNQVIST, med efterskrift
och anmärkningar utgiven av Gunnar Carlquist*

3 (1925). FOLKDIKTNING FRÅN BARA HÄRAD

insamlad av Per Andersson och Ingemar Ingers

4 (1926). BURLÖVS ÖRTAGÅRD

av Henriette Coyet

5 (1927). FORNLÄMNINGAR OCH FYND FRÅN
FÖRHISTORISK TID I BARA HÄRAD

av Bengt Engström

6 (1928). BYALAGEN I BARA HÄRAD

av Bengt Engström

7 (1929). GAMLA GÅRDAR OCH HUS I BARA
HÄRAD. I

8 (1930). GAMLA GÅRDAR OCH HUS I BARA
HÄRAD. II

av Ingemar Ingers och Albert Nilsson

*kunna erhållas till ett pris av **Kr. 2:** — pr volym hos
A.-B. Skånska Centraltryckeriet,
Grönegatan 14, Lund
då samtidigt medlemskap i föreningen anmäles.*